

Rodna g'ruđa

Vsebina

Milan Horvat:
Stari kraj (pesem)

Vanek Siftar:
Dragi rojaki!

Miro Štubel:
Kulturna rast Prekmurja

Vöra bije (narodna pesem)

Edi Perhac:
Naše gospodarstvo v Prekmurju

Od kod so se Prekmurci največ izseljevali in kje žive

Milan Horvat:
Bila je pomlad (pesem)
Pomladni večer (pesem)

Vilko Bežan:
Podružnica Slovenske izseljenske matice v Murski Soboti

Josip Britz, Eksport, Penn.
40 let lista »Prosveta«

Branko Šemen:
Na paši (pesem)

Inž. Koloman Cigit:
Lepo je doma

Tam zgoraj na brejgi (narodna pesem)

Ina Slokan:
Ameriški rojaki na obisku v domovini

Po domači deželi

Sž:
Pisatelj Miško Kranjec

Miško Kranjec:
O mamci, ki je postajala čedalje manjša

Domovina na tujih tleh

Pero izseljencev

Dom in družina:

Nekaj prekmurskih kuharskih dobrot

Mladi rod:

Ivan Horvat:
Cunprnije in doživljaji mojega dedka

Dr. Ivan Tavčar:
Cvetje v jeseni (nadaljevanje)

Uprava poroča — Novi naročniki — Darovali so — Naročnino so plačali

Naslovná slika:
Prekmurski pozvačin — foto Kološa. M. Sobota

TO POVEČANO ŠTEVILKO
»RODNE GRUDE«

posvečamo

SLOVENSKEMU PREKMURJU

TISTEMU,
STOLETJA ZATIRANEMU DELU
NAŠE DOMOVINE,
OD KODER JE MORALO
V PRETEKLOSTI
NAJVEČ LJUDI
V DALJNI SVET ZA KRUHOM

DANES PA V SVOBODI
SKUPAJ
Z VSEMI DELOVNIMI LJUDMI
NOVE JUGOSLAVIJE
GRADI SEBI
IN BODOČIM RODOVOM
LEPŠO PRIHODNOST

Slovenska izseljenska matica
Uredništvo »Rodne grude«

ŠT. 7

AVGUST 1956

LETO III.

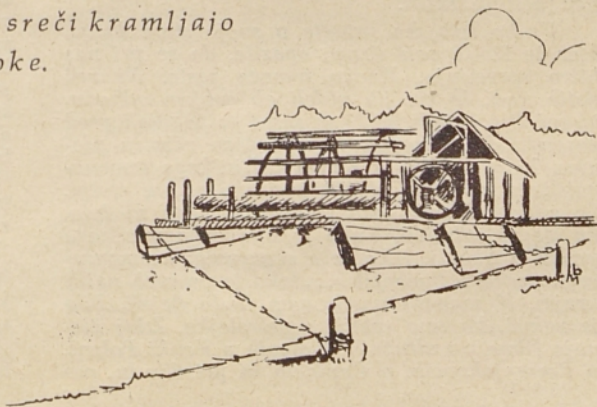
MILAN HORVAT

*Lepo je doma
v pomurski dolini,
Mura šumlja
in meljejo mlini.*

*Po njivah je zlata pšenica,
trud pridnih in delavnih rok,
in ko je počitek — potica
v zahvalo poroma okrog.*

*Zvečer pa po mlakah žabe regljajo,
takrat se v kamrici okno odpre,
srca ljubeča o sreči kramljajo
in si podajo roke.*

Prekmurški rojaki pred spomenikom heroja Stefana Kovača v Murski Soboti

Vanek Siftar,
zoezni poslanec za Prekmurje

Dragi rojaki!

Prijetno je z vami kramljati, ko prihajate že nekaj let domov na obisk, toda to so le kratke ure srečanja in z željo, da bi se vam ta srečanja še bolj otisnila v spomin, smo se sporazumeli z vodstvom Slovenske izseljenske matice in uredništvom »Rodne grude«, da vam, ki ste doma iz Prekmurja, z obeh bregov Mure, posvetimo to posebno številko »Rodne grude«. Naj vam bo topel pozdrav vaše ožje domovine, domačih krajev, topel pozdrav vaših dragih domačih.

Bilo je že davno, ko ste odhajali, za vami je ostala stara vas, za vami so ostale skrbi vaših ljudi, kako bodo živeli jutri. Toda zdaj se je že mnogo spremenilo.

Mnogi med vami s težavo prihajajo na obisk, toda v večini src je še velika ljubezen, da vidijo stare kraje, da se srečajo s svojo rano mladostjo, ki je pokopana nekje med jablanami, kajti stare hiše ni več. Tam nekje za hišo so pokopana mlada leta, »ki niso užila sveta«, kot pravi narodna pesem. Mnogi pridejo in občutijo, da je domovina vendar le ena, čeprav so jim o njej pred odhodom pripovedovali strašne pravljice. Tu in tam se tudi kdo vrne, z željo, da se malo postavi pred domačimi z izposojenim avtomobilom, da pokaže, kako mu gre v tujini lepo — a v dlani, v obraze vseh pa so vrezane globoke brazde težkih dni... premočno se vidi na vseh sled velikih skrbi.

Vsako leto, ko pridete v svoje stare kraje, kjer še živijo vaši dragi, opazite, da se pri nas hitro spreminja. Mnogo novega raste. Ni več tistih vasi, ki ste jih videli ob svojem odhodu, ni več tistih ljudi, ki bi se samo pripogibali pred gospodo. Na Ravenskem, med lepo ržjo in pšenico, ki je ozklila iz semen beltiškega semenogjskega posestva, stojijo ponosno naftni stolpi. Že od daleč vas pozdrablajo... Tega ni bilo, ko ste vi odhajali. Tako je s tovarno mlečnega prahu v Soboti, tako je s separacijo kremenčevega peska v Puconcih, ... tako je po vseh naših krajih. V mnogih vaseh vam bodo dejali, bilo je nekoč, ko smo svetili s petrolejko. Zdaj gledajo filme v zadružnih domovih v Veliki Polani, v Prosenjakovcih, v Čepincih in pri Gradu, vse

to so ustvarile pridne roke vaših domačih. Ne gledajo samo filmov, ampak sami nastopajo na svojih odrih, igrajo in pojo.

Tam, kjer so v Soboti nekoč rasli kostanji, je zdaj lep trg, tam pri Gradu, kjer je gospodoval grof, je zdaj muzej in študijska knjižnica, tam, kjer ste mnogi izmed vas čakali ure in ure, da cele dneve, kdaj se vas bo kdo z borze dela usmilil in vam dal delo... ni več vrst. Dela je mnogo in kliče vse, gradi se in novo živiljenje raste povsod. Težko raste, kajti pretežka je bila dediščina zaostalosti v stari Jugoslaviji, ki je raje pošiljala ljudi v svet, kot bi pa doma gradili, delali, čeprav je bilo tudi tedaj mnogo potreb. Težko raste novo živiljenje, ker so še boleče rane štirih težkih let okupacije. Globoke so bile rane, ki nam jih je zasekala okupacija. Po naših mestih in vaseh so še na glavah mnogih mater in žena črni robci: njihovih dragih ni več; še imamo čez sto tisoč otrok brez enega ali obeh staršev, ki so padli za svobodo ali pa bili pobiti v mnogih taboriščih širom Evrope. Tovarne so bile razbite, proge uničene, živina odgnana. Iz tega je raslo novo živiljenje. In tudi vaši domači kraji so se borili z ramo ob rami z drugimi delovnimi ljudmi Jugoslavije in dali so žrtve. Prekmurje je ves čas živelo in živi v tesni povezanosti z napori in uspehi vseh ljudi naše socialistične domovine. Iz Prekmurja je bilo 1048 ljudi v madžarskih in nemških taboriščih; obsojenih na smrt in likvidiranih v madžarskih in nemških zaporih je bilo 85 ljudi, v borbah z okupatorjem jih je padlo 71... in še bi lahko našteval vrsto števil, ki bi jasno govorile, kako drago je bila plačana naša svoboda. Drago je bila plačana naša svoboda, a ponosni so delovni ljudje vaše domovine Jugoslavije, da niso nikdar in pred nikomer klonili v borbi za svojo svobodo, za svojo neodvisnost in za mir v svetu.

Iz vsega tega zdaj raste novo živiljenje, iz tega je zazvenela pesem, ki jo pojo naši otroci in je tudi napisano na njihovih svetlih obrazih: »Lepo je biti v naši domovini mlad.«

Vam vsem, dragi rojaki, in vašim družinam lep pozdrav!

Središče današnje Murske Sobotе

Miro Stubel:

Kulturna RAST Prekmurca

Zgodovina je Prekmurju, levemu delu našega Pomurja, dala nekatere posebnosti, ki se odražajo tudi v kulturnem udejstvovanju njenega marljivega prebivalstva, živečega ob stikališču treh narodov, treh jezikov in treh kultur. Ta soseščina je vplivala poleg gospodarskih pogojev tudi na kulturno rast naših Prekmurcev.

Do leta 1919, ko so Prekmurcem gospodarili madžarski plemenitaši, ko je Pešti šlo za tem, da se likvidirajo narodne manjšine, in so zato Slovence na Ogrskem označevali kot Vende, kateri s Slovenci sosednje Prlekije, to je desnega dela Pomurja, nimajo nobenih zvez.

TO JE BILO RAZDOBJE, KO JE IMELO PREKMURJE SVOJE PRVE IZSELJENCE V AMERIKI

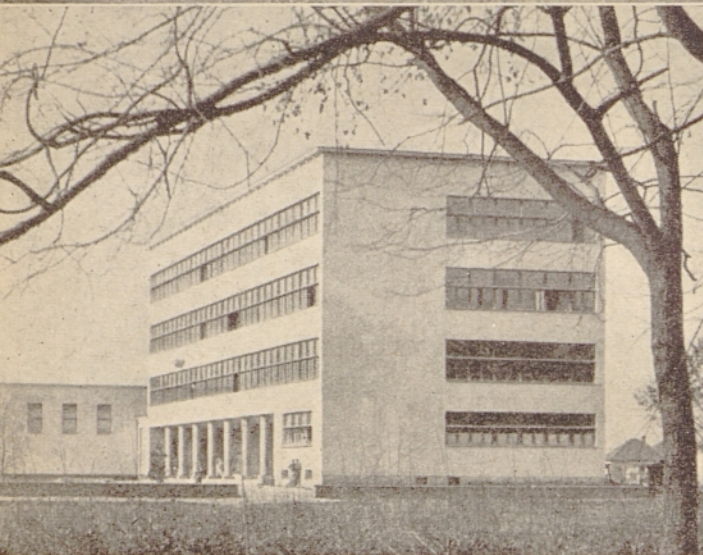
Takrat so odhajali tudi deset tisoči na sezonsko delo, zakaj v Prekmurju je bilo dve tretjini zemlje last madžarskih grofov in cerkve, tiste zemlje, ki je tako manjkala delovnemu in sposobnemu kmečkemu človeku. To je bil čas, ko so Prekmurce samo izkoriščali, nihče pa ni skrbel za njihov kulturni dvig. Takrat razen prostovoljnih gasilskih društev v Lendavi, Soboti in gospodarsko močnih vaseh Ravenskega Tešanovcih, Sebeborcih, Martjancih, Strukovcih, Puževcih, Korovcih in še nekaterih vaseh ni bilo drugih društev. V teh gasil-

skih društvih, v nekaterih več, v nekaterih manj, so se člani tudi kulturno udejstvovali. Eden izmed prvih, ki je takrat zaoral v kulturno ledino v Prekmurju, je bil ljudski prosvetar-šolnik Janez Murkovič, po rodu Štajerc, ki je v Beltincih ustanovil prvo godbo BURbando na Dolinskem. V Strukovcih mu je čez 50 let sledil Karel Bako, učitelj z Madžarske, ki je prvi začel prirejati razne madžarske igre, zraven pa je vodil godbo.

V tistem času so bili Prekmurci brez slovenskih šol. Slovenska beseda je živela le v kmečki hiši in v cerkvi. Povsod drugje pa je bil slovenski človek zaničevan, manj vreden. V uradu je moral rabiti tolmača, če je hotel uveljaviti svoje pravice. Za gospodo je bil dober le kot hlapec-težak, le kot dekla-težakinja.

PO PRVI SVETOVNI VOJNI

je postalo Prekmurje po dolgih tisoč letih sestavni del narodne države. Oblast ni bila več v rokah Szaparyja in Esterhazyja, agrarna reforma iz leta 1919 je sicer marsikaj izpremenila, vendar pa so zaradi napak slovenskega meščanstva in čaršije v Beogradu obdržali gospodarske položaje stari magnati od Hartnerja s Sztaro gaso v Soboti do Pollaka v Lendavi, ki so še naprej izkoriščali kmečkega človeka. Sam Hartner Geza st. je postal lastnik grofovskega veleposestva pri Gradu.

Zgoraj: Zadrudni dom v Veliki Polani

V sredi: Nova gimnazija v Murški Soboti

Spodaj: Zadrudni dom v Čepincih

PREKMURJE JE DOBIL NOVE BOGATASE, NOVE
IZKORISCEVALCE. STEVILO IZSELJENCEV V KANADO
IN JUZNO AMERIKO SE JE ZELO POVECALO

Tudi število sezonskih delavcev se je dvignilo na 14.000 letno. To je bila druga generacija, ki je bila prisiljena oditi v svet po zaslužek za vsakdanji kruh. Narodna država ni znala odstraniti tega gospodarsko političnega problema, še več, doma je celo po svojih žandarjih preganjala napredne ljudi, ki so si drznili boriti se za pravice delovnega človeka. Slovenska kultura v Prekmurju pa je v tem času dobila nov razmah. Prekmurci so dobili svoje šole, v Soboti se je ustanovila slov. gimnazija. Po vaseh so zrasla poleg gasilskih tudi kult.-prosv. društva, ki so, čeprav vezana na eno ali drugo politično meščansko stranko, v marsikaterem oziru izpolnila svoje prosvetno kulturno poslanstvo. Število prostovoljnih gasilskih društev se je od 10 v letu 1919 dvignilo na 149 v letu 1941. Po prekmurških vaseh se je napredna kmečka mladina zbirala v društva, ustanavljali so se pevski zbori, dramski in tamburaški krožki, knjižnice, godbe itd. Pomembno je bilo delo Sokola v Beltingih, zlasti pa delo Društva kmečkih fantov in deklet, ki ga je vodil pisatelj Ferdo Godina, kateri je okrog sebe zbral pomembno dramsko skupino naprednih študentov in kmečkih fantov ter deklet. Ta skupina je po vaseh v začetku brezplačno prirejala kvalitetne igre, med drugim so igrali tudi Cankarjevega »Hlapca Jerneja«. Na zahtevo voditelja klerikalcev Josipa Klekla starejšega pa je oblast pisatelja Godino, ki je vodil to skupino, celo zaprla. A tudi nasilje v Prekmurju ni moglo več zatreti napredne misli, ki je živela in se razcvetala dalje v raznih krožkih in društvih, kjer se je zbirala borbena napredna mladina ter tudi mnogi napredni vzgojitelji.

V SOLSKIH LETIH 1928/1930 JE DALA GIMNAZIJA PRVE
MATURANTE

Ti niso odobrvali diktature 6. januarja 1929. Uprli so se domačim gospodarskim izkoriščevalcem, ki so žulili našega kmeta, uprli pa so se tudi samemu vodji Kleklu Josipu starejšemu, in leta 1932 je zagledala beli dan prva številka »Novega časa«. Bila je znanilka resnično novega časa, zakaj 5. oktobra 1934 ji je sledila prva številka »Ljudske pravice«, glasila tlačenih ljudi, mladih kmetov in delavcev, ki jo je urejeval pisatelj Miško Kranjec v Lendavi. Isto leto 1. maja je Kardoš Ali, vodja naprednega delavstva v Soboti, ustanovil prvo delavsko prosvetno društvo »Svoboda«, akademiki pa so ustanovili svoj klub. Zavzemali so se za popolno gimnazijo v Soboti, ustanavljali so potujoče knjižnice, mladina je začela izdajati svojo literarno revijo »Mladi Prekmurec« itd. V vaseh Vančaves, Borejci, Veščica, Crnalavci, Puconci, Sebeborci, Gornji Petrovci, Adrijanci itd., na Dolinskem pa v Bistricah, Veliki Polani, Odrancih itd. so zrasla napredna društva kmečkih fantov in deklet. Prirejali so uspele tekme koscev in žanjic, razne igre itd., s čimer se je močno dvignila samozavest prekmurske kmečke mladine. Dvignil se je narodni ponos vseh Prekmurcev,

Podali so si roke — delavec v Soboti, obrtnik pri Gradu in kmet v Veliki Polani ter se družno z ljudsko inteligenco — to je s prekmursko šolano mladino — leta 1941, ko je okupator obsodil mali slovenski narod na smrt, oklenili Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Prvič v zgodovini Prekmurja so se uprli pod vodstvom vojaškega poveljnika dvanajstega področja — narodnega heroja Štefana Kovača-Marka. Tiranija madžarskega klerofašističnega režima, ki je med okupacijo tako boleče tlačila naše lepo Prekmurje, je propadla.

DANES V PREKMURJU NI VEČ POLITIČNIH STRANK,
NI VEČ IZKORISČEVALCEV

Tu stoji svoboden narod, zbran okoli svoje množične organizacije Osvobodilne fronte, današnje Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. Na 10 gimnazijah deluje 10 pionirskih zborov z nad 700 mladimi pevci. Sama Sobotična ima poleg elitnega zbora sindikalnega kulturno-umetniškega društva »Štefan Kovač« še šest pevskih zborov, ki se ponašajo z lepimi uspehi. Neštetokrat so že nastopili in zmagali na številnih tekmovanjih tako v Ljubljani, na Koroškem, v Novi Gorici, Bosni in v Beogradu. Zbor »Štefan Kovač« je imel v Prekmurju več sto nastopov ob udeležbi deset tisočev v eni sami sezoni.

Več tisoč deklet in fantov je vključenih v telesno vzgojna društva »Partizan«. Velika Polana, rojstna vas pisatelja Miška Kranjca, ki je po svojih delih zaslovel že izven meja domovine, je dobila po osvoboditvi lep kulturni dom in moderen kino, ponaša pa se tudi z dobro igralsko družino. Dobre pevske zbere imajo v Turnišču, Bogojini, Melincih, Beltincih, kjer je tudi kulturni dom. V Beltincih imajo tudi priznano folklorno skupino, ki nastopa s starimi domačimi plesi. Madžari imajo svoje šole in svoja društva. Nobene napetosti ni med njimi in Prekmurci. V Jugoslaviji uživajo popolno enakopravnost. Dobre pevske zbere ter igral-

Združeni pevski zbori na »Prekmurskem tednu«
v Murski Soboti

ske skupine imajo dalje tudi po raznih drugih krajih v Prekmurju. Grad ima lep dom in kino. Prav tako imajo lep dom in kino tudi v Cepincih, a v Gornjih Petrovcih imajo lepo urejeno knjižnico. Knjižnica v Soboti pa spada med največje podeželske knjižnice Slovenije. Letos sta ji bila priključena tudi študijska knjižnica in pokrajinski muzej za Pomurje.

Danes je v Prekmurju število sezonskih delavcev vedno nižje. In še bolj bo padlo, ko bo mlajša, to je tretja generacija dovršila šolanje v strokovnih šolah in zavzela mesta v domači industriji in trgovini. Izobrazba je danes našem človeku vsestransko dostopna. Ljudska oblast izda vsako leto več milijonov za razvoj ljudske prosvete in štipendije za dijaštvo. Sobotična je dobila nov moderen kino s krasno dvorano, želja vseh je, da bi v Soboti dobili tudi gledališko dvorano, ker so dani vsi pogoji za lastno gledališče. Tako je danes v Prekmurju, ki je v svobodi postalo dežela kulturnega in gospodarskega napredka.

Võra bije

Võra bije sunce mi zahaja,
võra bije sunce mi zahaja,
zda ja se dragi v Ameriko odpravlja.

Te je mene moja draga pitala
te je mene moja draga pitala
dragi golob koma mo ti pisala.

Piši, piši draga v Ameriko
piši, piši draga v Ameriko
tam me najde tvoje pismo žalostno.

V Nevijorki cugi so zafüčkali
v Nevijorki cugi so zafüčkali
s konji so nas do obstana vozili.

Kraj obstana vse povesed fabrike
kraj obstana vse povesed fabrike
visoke gore z dinom zakrite.

Samo edna nej je z dinom zakrita
samo edna nej je z dinom zakrita
tam me najdeš moja draga ljubica.

Vhod na gospodarsko razstavišče »Prekmurški teden«

Edi Perhavec

Naše

gospodarstvo v Prekmurju

Prekmurje je v povojnih letih svoje lice precej menjalo. Čeprav ima pokrajina še vedno izrazito kmetijski značaj, je v zadnjih letih tudi tu zrasla močna industrija in proizvodnja obrt, ki črpa in izkorišča domača ležišča in surovine. Prvazprav je prekmurska industrija zelo mlada. Začela se je razvijati šele med zadnjima dvema vojnama. Takrat sta nastala v Soboti dva večja obrata lahke konfekcije, tovarna mesnih izdelkov in mesnih konserv, v Lendavi pa je obratovala malo večja tovarna dežnikov. V Lendavi je bila tudi tiskarna, kjer se je tiskala prva številka »Ljudske pravice«, ter tri opekarne.

Po vojni se je industrija tudi v Prekmurju močno razmahnila. Predvsem moremo to reči za proizvodnjo nafte, s katero je Prekmurje in z njim Lendava zaslovela širom sveta. Iz skromnih začetkov v letu 1945 se je tam v zadnjih letih razvila močna industrija z objekti, vrednimi več milijard dinarjev, ki črpa letno nad 50 tisoč ton nafte in pridobiva z novimi napravami velike količine plinov in drugih produktov. Ne daleč od Lendave, v Filovcih pri Bogojini, so pa vrtni stolpi načeli že novo naftno polje, ki verjetno ne bo nič manj bogato od onega v Lendavi. Tu bo dobilo posla še več ljudi, še bolj se bo izpremenilo lice pokrajine. Toda to niso edini objekti, ki so v Prekmurju zrasli po vojni. Prej edina tovarna živilske industrije je dobila vrstnika v sodobno urejenem industrijskem obratu — Tovarni mlečnega prahu v Soboti. Ta obrat, ki mu je opremo poklonil Mednarodni dečji fond, je zaradi svoje značilnosti in važnosti v pravi ponos Prekmurcem. Tovarna predela dnevno nad 20.000 litrov mleka in je mnogo pripomogla pri dvigu domače živinoreje. V Puconcih, blizu opekarne je zrasla velika separacija za pridobivanje kremenčevega peska, predvsem za potrebe kemične industrije. Domače gline izkoriščajo že prej omenjene opekarne, najbolj pa še lendavska, ki zaradi odlične kvalitete zemlje in možnosti uporabe plina prihaja na proizvodnjo visokovrednih opečnih izdelkov, predvsem klinkerja in druge gradbene keramike. Ob graditvi teh novih industrijskih objektov pa so se razvijali in povečavali tudi stari obrati. Tovarna perila, sedaj združena v enem obratu, je povečala proizvodnjo in zaposlila nove delavke. Iz majhne

kleparske delavnice se je razvila industrija kovinske galanterije, znana po vsej domovini po nekaterih izdelkih, potrebnih v kmetijstvu. V Lendavi ne sestavljajo več samo dežnikov, temveč že delajo vse sestavne dele, staro tiskarno pa je zamenjala v Soboti nova, sicer majhna, toda sodobno opremljena. Ta tiska tudi domači časopis »Pomurski vestnik«. Vzporedno z industrijsko izgradnjo se je razvijala tudi obrt. Mnoge manjše delavnice so se razširile, opremile z novimi stroji, še posebno pa so se razvile obrti, ki predelujejo les, gradbene obrti, delavnice za popravilo strojev in tudi domača obrt, ki je našla za svoje izdelke zelo dobre kupce v zamejstvu.

Mnogo je bilo storjenega tudi za napredek v kmetijstvu. Večina kmetijskih gospodarstev Prekmurja je danes včlanjenih v splošne kmetijske zadruge, ki preskrbujejo dobra semena, nabavljajo priznane plemenjake, skrbijo za zatiranje škodljivcev, vodijo rodovnik in odkupujejo vse kmetijske pridelke. Kmetje porabijo sedaj že osemkrat več umetnih gnojil, kakor so jih pred vojno, mnogi so obnovili tudi svoje sadovnjake in vinograde, zgradili silose, povečali so molznost krav in obnovili svoja gospodarska poslopja. Družba z ogromnimi zneski prispeva k pospeševanju kmetijstva. Za vzgojo umnih kmetovalcev skrbi Kmetijska šola v Rakičanu, razne druge ustanove in organizacije. Na kmetijskem posestvu v Beltincih pridelujejo selekcionirana semena, medtem ko Veterinarski zavod v Murski Soboti skrbi za zatiranje živalskih bolezní in predvsem tudi za osemenjevanje, ki zajema že velik del pokrajine. Prav posebno se je v kmetijstvu v zadnjih letih dvignila živinoreja, ki daje kmetom zelo lepe vire dohodkov, vedno bolj pa se uveljavlja tudi proizvodnja semen in vrtnin. Se nekaj je značilnega v gospodarskem razvoju zadnjih let. To je elektrifikacija. Prekmurje je imelo do te vojne poleg Sobote in Lendave elektrificirano le eno samo vas. Ob izdatni pomoči oblasti in velikem prizadevanju Prekmurcev je danes domala ves ravninski del Prekmurja že elektrificiran. Toda to je še vedno le polovica vseh kmetijskih gospodarstev. Kmalu bo prišlo na vrsto tudi Goričko in takrat bodo dani boljši pogoji za še večji gospodarski napredek Prekmurja.

Od kod

so se Prekmurci največ izseljevali in kje žive

Največ izseljencev — kmetijskih delavcev in bajtarjev so dali pasivni gorički kraji. V tujini se je stalno naselilo povprečno okrog 15 odstotkov goriškega prebivalstva, v ravninskih in dolinskih vaseh pa je ta odstotek znatno manjši.

Danes so prekmurški gospodarski izseljenci raztreseni po vsem svetu. Od Ognjene zemlje v Argentini, pa vse do ruskih step v Sovjetski zvezi. Največ pa jih živi v Ameriki, Kanadi, Argentini, Urugvaju, Braziliji, Avstraliji, Franciji, Nemčiji, Avstriji in Madžarski. Od vsega števila prekmurških izseljencev jih živi okrog 35 odstotkov v ZDA, okrog 22 odstotkov v Franciji in okrog 12 odstotkov v Argentini in Urugvaju.

V Ameriki je največ Prekmurcev v Bethlehemu v Pensilvaniji. Tam je vse do druge svetovne vojne delovala slovenska šola, v kateri je bil pouk deloma v prekmurškem narečju. V Bethlehemu deluje najstarejše prekmurško društvo »Prvo slovensko bratovščino pomagajoče društvo«, ki ima okrog 1400 članov in obstaja že nad 40 let. Poleg navedenega so imeli Prekmurci v tem mestu še več svojih društev, kakor n. pr. »Samostojno podporno društvo Sv. Križ« ter »Slovenskih Amerikancev demokratični klub«, ki se je oglašal v edinem glasilu prekmurških izseljencev v ZDA v »Amerikanskih Slovincov glas« in se je boril zato, da bi »Slovenje tudi meli svojega človeka vu ednoj odebranoj političnoj česti«. Časopis »Amerikanskih Slovincov glas« je začel izhajati takoj po prvi svetovni vojni, pred nekaj leti pa je prenehal. Bil je vsebinsko plehek in ni izpolnil svojega narodnostno vzgojnega in kulturno prosvetnega

Tako so včasih odhajali prekmurški sezonci daleč v tuje kraje s pesmijo na ustih in žalostjo v srcih

poslanstva. Duhovnik Stieger iz Betlehema je pred leti napisal v prekmurščini zabavno spevo-igro »Marica služit ide«. V »Slovenski dvorani« je v predvojnem času pridno nastopala amaterska igralska skupina Slovenskega društva. V tistem času se je uveljavljal tudi »Dramatičen klub Ivana Bašla«.

Tudi v Chicagu so imeli Prekmurci svojo podporno organizacijo. V Kanadi pa so bili včlanjeni v organizaciji SNPJ »Vintgar« v Windsoru. V Buenos Airesu je leta 1940 delovalo izobraževalno in socialno društvo »Slovenska krajina«, ki je imelo 132 članov. V Urugvaju v Montevideu pa se še danes uspešno uveljavlja Slovensko prosvetno in podporno prekmurško društvo.

Kakor druga izseljenska društva, so tudi prekmurška prirejala za svoje člane skupne večerje, čajanke, piknike itd., združene s krajšim zabavnim kulturnim programom. Dobiček teh prireditev je bil prenekaterkrat namenjen »staremu kraju« — rojstni domovini.

Milan Horvat

Bila je pomlad

*Od vasi, do vasi
vodijo poti,
po gozdih šumi,
dolina v pomlad drhti.*

*Stari, prijetni kraji —
tam je vedno lepo:
njive zorane in gaji,
kjer kosi pojo.*

*Okrog pa je tisoč pisanih trav
tam smo hodili:
bila je pomlad
in se otroci lovili*

Pomladni večer

*Megla se že dviga iz trav,
v gozdu je ptička odpela
večerni pozdrav.*

*Nekje se oglasil
je stari srnjak;
in s pesmijo kril*

*so murni zapeli:
da je pomlad
in so cvetovi dolino odeli.*

*Mimo vsega tega grem,
ker v srcu me boli,
pa zakril bi rad ljudem.*

*Naj le mislijo naprej:
da ničesar v srcu ni
in je vse kot malo prej.*

Podružnica Slovenske izseljenske matice v Murški Soboti

Na priporočilo Slovenske izseljenske matice v Ljubljani je okrajni odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva ustanovil februarja 1953 v Murški Soboti odbor, ki naj skrbi za naše delavce-izseljence v tujini. Po vsem Prekmurju smo zbrali naslove izseljencev, s katerimi smo navezali pismene stike. Istočasno smo jim priporočali, da se naj obračajo na naš naslov, če želijo naše časopise ali knjige. Tako smo v doglednem času nabrali okrog 1000 takih naslovov naših izseljencev, ki so se razselili lahko rečem skoraj po vsem svetu. Vsak začetek je težaven. Naši v tujini niso vedeli, kako gledati na svojo staro domovino ob sovražni propagandi. Toda večina je hotela kljub temu videti svoj rojstni kraj, tudi radovedneži so se odločili, da obišejo svojo staro domovino.

Ves čas svojega bivanja pri nas smo jih seznanjali z našim razvojem v novi Jugoslaviji. Čutili smo dolžnost, da našim rojakom poskušamo čim bolj približati njihovo rojstno domovino. Ena glavnih nalog podružnice pa je tudi, da izseljencem, ki prihajajo na obiske v svojo staro domovino, omogočimo čimbolj veselo in zadovoljno bivanje med nami. Zaradi tega smo že dve leti zaporedoma organizirali z njimi družabne sestanke in jim nudili obilo domačega razvedrila. Ob zvokih domače muzike so se naši bratje in sestre razgibali in končno le povedali, da je povsod lepo, najlepše pa doma! Lansko leto smo jim priredili skupen izlet po Prekmurju. Obiskali so kulturne in zgodovinske spomenike, si ogledali lepote Prekmurja, ogledali so si razvoj naše industrije in drugo. Tako so se sami na svoje oči prepričali o razvoju v naši novi državi in spoznavali resnico o njej.

Josip Britz, Eksport,
Pensylwanija

40

let lista „Prosveta“

Letos 1. julija je poteklo 40 let, odkar je začel izhajati najbolj razširjen slovenski izseljenski časopis v Ameriki »Prosveta«. Izdajati ga je začela Slovenska narodna podporna jednota za svoje člane kakor tudi za druge napredne slovenske rojake leta 1916.

SNPJ je ena največjih slovenskih podpor- nih organizacij. Ustanovljena je bila leta 1904. V tistih letih so slovenski delavci in kmetje trumoma prihajali v Ameriko, ker Avstrija ni imela dovolj kruha zanje. Takrat je tudi napredna SNPJ začela dobro napredovati in njeno članstvo je hitro naraščalo. Prva leta je SNPJ izdajala svoje tedensko glasilo, v katerem so bila samo uradna obvestila. Članstvu se je pa zdelo to tedensko glasilo premajhno. Če hočemo dobro in močno podporno organizacijo, nam je potreben dnevnik — takšno je bilo splošno mnenje. Na pittsburški konvenciji leta

Prekmurški izseljenci na naftnih poljih v Lendavi

Zaradi večjega in obširnejšga dela smo bili primorani naš odbor razširiti. Tako smo ustanovili samostojno podružnico Slovenske izseljenske matice februarja 1953.

Na obzornici se nam je nudilo novo delo in naloge. Pričeli smo jim dostavljati naše izseljenske koledarje, revijo »Rodno grudo«, najbolj pa so se navezali na naš domači časopis »Pomurski vestnik«, ki jih seznanja z dogodki in življenjem v domačih krajih. Takih naročnikov je nad 200. Nekateri nam tudi dopisujejo. Njihove članke pridno objavljamo.

Tako se ti, dragi bralec, nudi priložnost, da se še bolj povežeš s svojo staro domovino, javi nam, če nisi bil doma, kdaj prideš, da ti bomo pomagali videti vse, kar si želiš v svojem rojstnem kraju. Sporoči nam prej, kaj naj vse pripravimo in če si željan še kakšne naše knjige za tvojo družino, deco, vnuke, ki nočejo pozabiti naše lepe slovenske besede.

Pišite in na svidenje!

1915 je bilo končno sklenjeno, da začne Jednota izdajati svoje lastno glasilo.

Ko so bile odstranjene še nekatere manjše težave, je končno 1. julija izšla prva številka dnevnika »Prosvete«. Prva leta je list urejeval glavni tajnik Jednote Fr. Kerže. Ko je delo v uredništvu in Jednoti naraslo, je bil izvoljen za prvega odgovornega urednika Jože Zavertnik, pomožni urednik pa Ivan Lolek. Pod sposobnim uredniškim vodstvom je postala »Prosveta« v kratkem času najbolj popularen slovenski list v Ameriki. Marsikakšen pomemben dogodek iz zgodovine naših izseljencev v Ameriki bi bil utonil za vedno v pozabo, če bi ne bilo v uredništvu Prosvete in vodstvu Jednote tako razgledanih in naprednih ljudi.

Zato je iskrena želja vseh številnih članov SNPJ kakor tudi drugih naročnikov »Prosvete«, da bi izhajala še mnogo let...

Na paši

Kako lepo je, ko v jeseni
koruzni storži dozore
in pašniki so, kot v kopreni
jutranje, nitkaste meglé...

Kako lepo je, ko pastirji
ob ognju zbrani posedé
in v žerjavci se krompirji
za lačna usteca mehčé.

Kako lepo je, ko pozvánja
teliček z zvončkom sredi jas,
ko gozd zaspan v megli še sanja
in sonce skriva svoj obraz.

Kako lepo je tu na paši
pastirčki vaški le vedo,
ko vsako jutro so na paši
za našo majčkeno vasjo.

LEPO JE DOMA

Lansko jesen sem imel priložnost videti naše drage rojake iz Francije. Dopoldne so mi telefonirali iz Sobote, da popoldan pridejo. Običajno se človek malo pojezi, ko se vrstijo ogledi našega naftnega polja teden za tednom. Ko sem pa slišal, da pridejo rojaki iz Francije, sem se veselil srečanja z njimi. Srečali smo se v naši naftni restavraciji, veselo razgovarjali, slišala se je celo slovenska pesem, a vmes tudi razgovori v francoščini. Nekateri oziroma nekatere so se poročile v Franciji in seveda njihovih soprogi, čeprav prihajajo k nam, ne poznajo našega jezika. Redki otroci mešanih staršev znajo nekaj besed po domače. Tako pač gre razvoj svojo pot, eden za drugim tonejo v velikem francoskem morju.

Ko sem jih vodil po našem širokem naftnem polju, saj takega še niso videli, so zadovoljni gledali visoke stolpe, naše z izplako polite ortalce, od nafte mastne črpalce. Drugi so bili zamaknjeni od ropota kompresorjev v kompresorski postaji, vsi skupaj so pa bili očarani nad visokimi kolonami nove degazolinaže.

»Veliko se je spremenilo pri nas doma,« mi je pripovedoval eden, ki je hodil ob meni, »doma

svetijo z elektriko, dekleta hodijo oblečena kot so pred vojno hodila samo po mestih, ljudje na vasi imajo več denarja, hiše pa rastejo, da sem se komaj znašel v svoji rojstni vasi.«

Sli smo na našo mejo v Pince. Kako toplo so jih pozdravili naši graničarji in kapitan jim je razlagal o živoljenju vojakov, o takratni bodeči žici, ki je bila razpeta ob meji. Danes so se odnosi že popravili, žice se odstranjujejo...

Pogovarjala sva se z mladim Francozom, ki je prišel z našimi rojaki pogledat domovino svojih staršev. Poročen je s hčerko našega rojaka — Matije Küzma iz Krajne. Zanimale so ga tehnične podrobnosti pri našem postopku in proizvodnja belega zlata. Občudoval je naš elan, občudoval naš napredek, ker je od svojih slišal o zaostalosti njihovih bioše domovine.

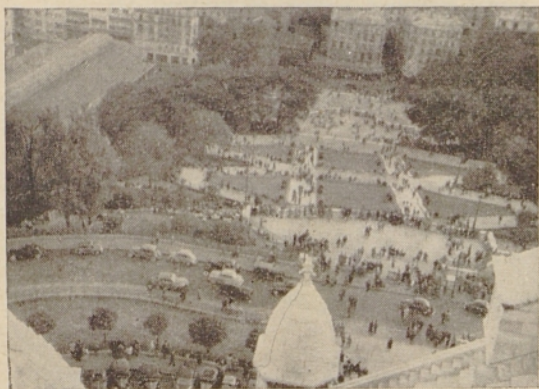
Potem so pristopili še drugi. Vsak je znal povedati, kako lepo je pri nas tu doma. Kako velike tovarne so se zgradile od takrat, ko so oni zapustili domovino.

Med temi toplimi domačimi razgovori sem jim razodel, da pridem kmalu tudi jaz v Pariz na službeni opravke. Ko so to slišali, so mi eden za drugim dajali svoje naslove in me vabili, naj jih obiščem. Posebno prisrčna je bila Marija Matjašecova iz Velike Polane, potem Claude Margo, potem Prša Ana, po jasno tudi Daniel Bernard in Matjaš Küzma, s katerimi sem se skoraj vsemi videl v Parizu.

Poslovali smo se v Lendavi, naš naftni avtobus jih je odpeljal proti Soboti.

Ko sem se potem 24. septembra 1955 v Ljubljani vsedel na Orient expres in prestopil našo mejo pri Sežani, sem se veselil srečanja z dragimi rojaki. Sel sem na dolgo pot v Francijo. Prispel sem v Pariz. Čudovito ogromno mesto, a v njem si takoj doma. Z vodičem v rokah in preko prekrasnega Métroja se takoj znajdeš v večmilijonskem mestu.

Ko sem izstopil na Gare de Lyon, sem seveda brez težav našel Boulevard Latour Maubourg,

Pariz — Montmartre

Odkritje spomenika padlemu heroju Stefanu Kovaču pred gradom v Soboti

ker sem pač imel naslov znanke iz Lendave. Ne bom govoril o lepotah Pariza, o visokem Eiffelovem stolpu, o Louvreu, o Versaillesu in drugih. Našel sem takoj Marijo Matjašecovo, ki dela v Hotel du Dome, ki je na št. 70 Boulevard Latour Maubourg. Kako prisrčno sem bil sprejet, kako lepo se je pogovarjati v domačem jeziku med tujci, čeprav poznaš njihov jezik. V hotelu sem bil kot doma. Zjutraj sem slišal domače slovenske pesmi, potem prešeren smeh, ki je zvenel čisto drugače kot francoski. Vedel sem, to je Mariča iz Polane. Ona že dela. Ni lahko delo naših ljudi, a kar koli delajo, dobro delajo.

Nekega večera mi je povedala Mariča, da bo dobila obisk: obiskali jo bosta še dve njeni prijateljici in če želim, naj pridem tudi jaz, da se kaj pomenimo. Seveda sem rad prišel. Razgovor z dragimi rojaki. Saj bi rad govoril z vsemi, toda ni bilo ne časa ne priložnosti.

Sedeli smo v mali, čedni sobici v Hotel du Dome. Govorili o lepi mladosti tam doma, o belih s slamo kritih hišah, o zelenih ogradah. Pa potem odhod iz domovine. Prvi dnevi v Franciji, takrat še niso znali jezika, kako čudno je bilo vse. Danes je že za naše ljudi Francija drugače, naučili so se jezika, pridni so, delavni in poudarjeni.

Kako bi rad obiskal še druge, s katerimi sem se spoznal v Lendavi, pa tudi druge. Toda nisem imel časa.

Oni četrtek, 29. septembra me je poklicala k telefonu lastnica hotela. Kdo bi me klical k telefonu, sem si mislil. No, in sredi Pariza sem slišal po telefonu dragega znanca Matijo Küzma, ki me je klical iz Villers-St. Frambourg in me je vabil k sebi. Zvedel je že, da sem v Parizu in me je seveda spomnil na mojo obljubo. Naslednji dan sva se dobila pred hotelom z njegovim zetom, s katerim sva se spoznala v Lendavi, z Danielom Bernardom. S taksijem sva odrinila ob najbolj nerodni uri, ob 18, ko ljudje končajo z delom in je na ulicah toliko avtomobilov, da je dobesedno gneča, še huje pa je seveda ob tem času v Metroju. Vendar sva še pravočasno prišla do Boulevard Jaurès na avtobus za Compaigne. Čez uro in četrt sva bila že v Villers-St. Frambourgu in kmalu potem sva si z Matjazem Küzmo stisnila roke.

Čutil sem, kot da bi prišel domov, ko sem stopil v stanovanje dragega rojaka. Prisrčno me je sprejela njegova žena, po rodu Poljakinja, ki je že bila doma na Krajni in je poznala moje domače iz Rankovec. Še bolj prisrčno pa je postalo, ko sva se začela pogovarjati kar po poljsko, ker ta jezik precej dobro razumem tudi jaz. Otroci govorijo sicer francosko, a še razumejo slovensko. Hčerka, sedaj poročena s Francozom, je nekoč znala samo po domače. Vesel, prisrčen je bil tisti večer. Razgovori o znancih, o domu, o Prekmurju, o Jugoslaviji, o vsem smo se menili. Srečen je po polnoči dejal dragi rojak: »Tako sem vesel, da ste tu pri nas, kot bi me prišel obiskat lastni oče.«

Spal sem v globokih pernících, prav takih, kot jih poznam z doma. Ko sem se poslovil od njega in njegovih, smo vsi verno obljubili, da se bomo še videli. Oni bodo obiskali mene, jaz pa pridem še kdaj, če bo priložnost, v Pariz in tudi k njim.

Potem sem se udeležil še sestanka v nedeljo, 2. oktobra v kavarni Au Nouveau Byzantin na ulici Reaumur, kjer so bili zbrani Jugoslovani, včlanjeni v društvo »Bratstvo — Jedinstvo«. Spoznal sem se še z drugimi Jugoslovani, vsi so se zanimali za življenje doma v domovini, žal, da ni bilo še več Slovencev, bil je pa tam Petan iz Trbovelj, ki je zdaj fotograf v Parizu. Kako žalostno so zvenele njegove besede: »Nikoli se nisem iz knjig učil slovenskega jezika, govorim ga tako kot so me učili mamica.« A govori še izredno lepo.

Tu sem spoznal druge Jugoslovane, krepke Dalmatince, Hrvate in Srbe. Prav je, da se Jugoslovani organizirajo in potem sestajajo, da ne pozabijo, da živijo njihovi domači v skupni domovini v novi Jugoslaviji. Tam najdejo mesto, kjer se pogovore po domače, tam le najdejo košček svoje domovine, ki je le ena...

Če se pa bodo letos mogoče spet nekateri vrnili domov na naša prekmurska tla, pa bo srečanje s starimi znanci še bolj prisrčno, še bolj veselo.

Inž. Koloman Cigit, Lendava

Tam zgoraj na Brejgi ...

Tam zgoraj na brejgi smo bili doma,
ki hišica s slame in blata je bla.
Včasih bi jeli, smo krüja nej meli,
včasih nam žalostno šlo.

Lüba mati so enkrat spekli nam krüh
krüh pa pri nas je nikdar nej süh,
prosimo, prosimo vedno boga
da ne bi nikoli nam zmanjkalo ga.

Prlüba očeta nam zemla teži
od tega časa nam krühec falij,
oh, da bi oče moj še enkrat vstal
takrat za krühec se ne bi jaz bal. —

Prekmurska narodna pesem, zapisana od učitelja Janca Siftarja pri kmetu Alojzu Flisarju, Motovilci 14.

Skupina ameriških rojakov na pikniku v Kamniški Bistrici

Ameriški rojaki na obisku v domovini

VESEL IZLET PO LEPI SLOVENIJI

Rojaki, ki prihajajo na obisk v domovino, že vedo, zakaj imajo tako radi Putnikove izlete po Sloveniji. Saj so res tako vsestransko prijetni: potuješ iz kraja v kraj, ne da bi se utrudil, gledaš in neprestano doživljaš številne, tako različne lepote naše domovine, dobro spiš, odlično ješ in si neprestano židane volje. Vsi izletniki so ena sama vesela družčina, ena družina. Čeprav so nekaterih lasje že pošteno sivi, ni v veseli družini starih ljudi. Ti, ki znajo tako prepevati, se šaliti in plesati — so sami mladi fantje in dekleta...

Da, vidite, takšna je ta stvar...

Tako je bilo tudi 16. junija, ko smo s Putnikom porajžali na letošnji drugi izlet po naši lepi Sloveniji. Ni nas bilo veliko, zato pa smo bili res sami »ta pravi« vkup, čeprav tega v začetku še nismo vedeli, ko se še nismo dobro spoznali. Vsak je prinesel s seboj zvrhano mero židane volje, ki jo je v začetku še sramežljivo skrival v žepu, kovčku, torbici ali kdo ve kje. Dokler se ni sprožilo in je ta židana volja priklopila na dan iz vseh kofičkov in voglov in je ostala z nami vse do konca naše vesele in prijetne rajže, ki je imela eno samo in edino napako — da se je prehitro zaključila.

Pri Putniku so nam to pot dali za potnega maršala Anito, dekleta in pol, ki vse zna, vse ve in vse »zrihta«, da je v redu in prav. Čeprav v avtobusu ni bilo zvočnika in je morala pošteno povzdigniti glas, da smo jo tudi mi zadaj slišali, nam je neprestano razlagala o značilnostih

krajev in pokrajine, kjer smo se vozili. Morala je biti že utrujena in vsi smo bili naskrivaj prepričani, da bo drugi dan pošteno hripava. Pa smo se ušтели, prav nič ni bila hripava niti drugi niti tretji in tudi sedmi dan ne.

Ko je avtobus iz Ljubljane vozil tja profi Ježici, smo bili še molčeči. Tedaj pa se je naša Kraševka Frances iz Johnstowna spomnila, da bi bilo lepo, če bi eno zapeli. In ne da bi čakala, jo je krepko udarila:

»Pojdem na Štajersko...«

Res smo šli na Štajersko. Vozili smo se po lepi Savinjski dolini med bogatimi hmeljskimi nasadi, skozi lepo mesto Celje in dalje profi Dobrni, kjer smo se za kratek čas ustavili v znanem, nad 500 let starem zdravilišču, ki je danes lepo moderno urejeno.

Premalo prostora imam, da bi vam vse naštevala, kje smo se vozili in kaj vse smo videli. Prav gotovo bodo te izlete podrobno opisali tudi rojaki sami, saj sem opazila, da so si nekateri kar pridno beležili svoje vtise. Le to naj naglasim, da je bil sleherni od teh sedmih dni prepoln lepih doživetij, ki bodo prav gotovo vsem ostala neizbrisna v spominu. Pri Putniku izberejo za krožne izlete po Sloveniji za ameriške rojake vsako leto malo drugačno pot. Pri izbiri krajev sodeluje tudi Slovenska izseljenska matica, tako da so zajeti res takšni, ki so za rojake najbolj zanimivi. Bili smo na Štajerskem, Gorenjskem, Dolenjskem in ob našem lepem sinjem morju. Prvo noč smo prespali v edinstveno lepi Logarski dolini. Ponoči je deževalo in ko smo zjutraj vstali, so bile Savinjske

Skupina rojakov, ki je bila na drugem letošnjem Putnikovem izletu

Alpe debelo posute s svežim snegom; kar je za junijske dneve nekaj izrednega.

Mahnili smo jo proti Gorenjski, se popoldne ob poskočnih zvokih harmonike zavrтели z gostoljubnimi Tržičani. Zadržati se pa nismo smeli preveč, ker je bil naš program tako bogat, da nikjer nismo smeli predolgo ostati, pa čeprav bi še tako radi. Gorski prelaz Ljubelj ob avstrijski meji je bil naša prihodnja postaja. Tržičani so nas spremili s harmoniko, pa smo se še malo poveselili v prijaznem gostišču. Ko smo se vračali, smo se malo pod vrhom ustavili ob edinstvenem, veličastno grozotnem spomeniku, ki so ga pred dvema letoma postavili nekdanji francoski in jugoslovanski borci v večno obtožujoč spomin tisočim svojim sinov, ki so pomrli v zloglasnem nemškem taborišču, ki je stal tam med zadnjo vojno. Med visokimi kamnitimi piramidami, ki predstavljajo venec naših gora, stoji železen okostnjak v nadnaravni velikosti z rokami, dvignjenimi proti nebu: »Obtožujem!«

Ta podoba je segla vsem globoko v srce. Shranili smo jo poleg doživetij, ko smo dva dni pozneje obiskali Begunje in Drago, ti dve veliki nemški mučilnici in grobišči naših ljudi med zadnjo vojno. Da, lepa je naša mlada Slovenija, brez števila čudovitih in raznolikih lepot ima, ki smo jih srečavali in odkrivali na vsakem koraku, ko smo se vozili skozi njene kraje in vasi. Videli smo nove šole, tovarne, velike stanovanjske hiše in majhne hišice. Veliko, veliko novega smo videli, kar je dobila Slovenija po osvoboditvi, rojaki pa so lahko tudi spoznali, s kako velikim in nepopisnim trpljenjem je bila odkupljena naša svoboda.

Bili smo na Bledu, vozili smo se po jezeru in šli na otok, kjer je starinska cerkva izpremenjena v muzej. Obiskali smo Bohinj, šli k slapu Savici in bili od sile zadovoljni, ko so nam v planinskem hotelu »Pod voglom« postregli za kosilo z nadvse okusnimi ajdovimi žganci. Obiskali smo Prešernov rojstni dom, Begunje in Drago ter se ustavili tudi pri znani romarski cerkvi na Brezjah, ki je lepo obnovljena in oskrbovana. Rojakinje so pokramljale z župnikom, ki je bil pred leti delj časa v Ameriki, nekatere so si za spomin kupile tudi različne vence.

Za nekaj ur smo se nato vrnili v Ljubljano, kjer nas je sprejel tovariš Marjan od Putnika,

ki nam je razkazal Ljubljano. Ker je močno deževalo, smo si glavno mesto Slovenije ogledali kar iz avtobusa, ki nas je počasi vozil po lepih ulicah. Nazadnje smo se ustavili v Trnovem, v prostorih slovenskega filmskega podjetja. »Triglav film«, kjer so nam predvajali tri filme: »Ljubljana ob osvoboditvi«, »Partizanske bolnice« in »Rojaki na obisku v domovini«.

Posebno film »Partizanske bolnice« je vse globoko pretresel, saj so videli, v kakšnih izredno težkih okoliščinah so se naši požrtvovalni zdravniki in bolničarji borili za ohranitev življenj naših borcev.

Ko smo se popoldne vozili proti Postojni, smo bili še vsi globoko pod vtisom doživetij. — Zjutraj Begunje in Drago, dopoldne »Partizanske bolnice«. Ne, ta dan se nikomur ni dalo peti. Še rojakinja Helen iz Pensilvanije, ki je znala čisto po fantovsko vriskati in nas je prejšnje dneve tolikokrat razveseljevala s svojimi vzkliki: »Živijo ohcet«, je bila molčeča. »Na sina mislim,« je povedala, »neprestano moram misliti nanj. Tako mlad je bil in tako rad je živel. Komaj osemnajst jih je imel. Pa je padel kot ameriški vojak...«

Ogledali smo si Postojnsko jamo, videli, žal, samo od zunaj, ker ni bilo časa, svojevrstni Predjamski grad, in se zvečer znašli ob obali našega morja — v prelepem Portorožu. Obiskali smo Piran in Koper, stari obmorski mesti, odnesli iz Portoroža slovenske šopke z nageljni in rožmarinom, bili v Opatiji in na Reki, našem največjem pristaniškem mestu. Tu bi se skoraj zgodila nezgoda: rojakinje so opazovale odhod hidroplana. Ko je ta odhajal, je nastal pišč, ki je dvignil lahke klobučke z glav, da so veselo sfrčali, kakor pravi pravcati ptički proti morju. Joj, joj, to ni bila prijetna reč. Toda, tu je bil kavalir Avgust od Putnika, ki se je hitro znašel, skočil na levo in desno, zamahnil nekajkrat z rokami in — nagajivi klobučki so bili spet tam, kamor so spadali...

Ne, res je premalo prostora, da bi opisala vsa doživetja nadaljnje poti, ko smo se čez Gorski kotar, Kočevsko in Dolenjsko vračali

Na pokopališču talcev v Begunjah

proti Ljubljani. Kako smo se nekateri kopali v Dolenjskih Toplicah, kako smo peli, vriskali in plesali. Kako smo odkrili v našem Putnikovem Avgustu odličnega ranocelnika, ko si je rojakinja Frances v Postojnski jami potolkla koleno in si je potem še marsikatera od nas zaželela kakšne praske na nogi, ko smo imeli v svoji sredi tako odličnega dohtarja, ki je bil zraven tega še fant in pol... Pa naša Anita, ki je vedno vse »okomandirala«, kar koli je že bilo — le takrat je ni bilo zraven, da bi požvižgala, ko je v Dolenjskih Toplicah našega Avgusta in »drajbarja« Andreja skoraj pes požrl. O, koliko smo se nasmejali in povedali toliko šal, izmed katerih so bile nekatere prav pošteno zabeljene. No, vsake pesmi je enkrat konec, in bilo je konec tudi našega izleta, ki smo ga po okusni večerji v hotelu Union zaključili na povabilo Putnika v baru. Ko smo si končno segli v roke, skoraj nismo mogli verjeti, da se prav zares poslavljamo in nismo si mogli reči drugače kakor: »Na svidenje!«

NENAVADNO SREČANJE SESTRE Z BRATOM

Naslednji dan so na povabilo Slovenske izseljenske matice rojaki, ki so še ostali dopoldne v Ljubljani, obiskali Urha pri Ljubljani, kjer je bila med zadnjo vojno belogardistična postojanka, mučilnica in morišče zavednih Slovencev. Majhna, ljubka cerkvice je bila med vojno najgrše oskrunjena, saj so jo izpremenili v mučilnico in klavnico naših ljudi. Druga mučilnica žrtev, katerih grobovi so bili na gosto posejani v gozdovih okrog, pa je bila v mežnariji. Cerkev je danes izpremenjena v muzej, ki hrani dokumente in fotografije morilcev in umorjenih pri Urhu. Ko smo si ogledovali fotografije žrtev, med katerimi so bili večinoma mladi in preprosti ljudje, delavci in kmetje, mlade delavke, matere in gospodinje, — je rojakinja Frances Nemeth nenadoma glasno zajokala...

Med umorjenimi je zagledala fotografijo svojega brata... Res je bilo to nenavadno, pretresljivo srečanje sestre z bratom po dolgih 35 letih, ki nas je vse globoko ganilo. Brat rojakinje Frances je bil znani zelo spoštovani zdravnik dr. Gerlovič, ki je kot zaveden Slovenec požrtvovalno pomagal partizanom in so ga zato belogardisti umorili...

Piknika v Kamniški Bistrici se je udeležil tudi podpredsednik Matice in urednik »Rodne grude« Tomo Brejc. Na sliki s sinkom v sredi med rojakoma F. Česnom in J. Durnom

Udeleženci prvega letošnjega Putnikovega izleta po Sloveniji

Globoko pretreseni smo se vračali z Urha proti Ljubljani skozi prijazne Dobrunje in Štepanjo vas, kjer so doma pridne perice, ki perejo perilo Ljubljančanom. Sonce je sijalo in v vrtovih so zorele črešnje. Mi pa se nismo mogli otresti podob, ki smo jih pravkar gledali v tisti prijazni cerkvi na gričku: vseh tistih fotografij trpinčenih in pomorjenih in fotografij tistih, ki so v imenu boga in vere zakrivili te zločine nad lastnim narodom...

AMERIŠKI PIKNIK V SLOVENIJI

Še preden so nas letos rojaki obiskali, smo v slovenskih ameriških listih brali, da bi bilo lepo, če bi se rojaki, ki so na obisku v domačih krajih, zbrali 4. julija nekje na skupnem pikniku, da bi proslavili ameriški praznik Neodvisnosti (Independence Day). No, ko so prišli k nam prve skupine letošnjih izletnikov in z njimi tudi nekateri, ki se dobro razumejo na organizacijo takšnih reči, se je takoj zbral prireditveni odbor, v katerem so bili stric Matic-Frank Česen, J. F. Durn, Erjavce, Stockel in Okorn.

Sklenjeno in domenjeno je bilo, da bo ta prvi ameriški piknik v Sloveniji v prelepi Kamniški Bistrici, ki leži prav v naročju naših gora. Ves teden prej se je vreme kisalo — odbor pa je korajžno vabil v časopisih in po radiu. In res ni bilo cagovcev, tako da se je še dež ustrašil in je zjutraj 4. julija prelepo posijalo sonce. Že navsezgodaj so se začeli zbirati rojaki pred Unionom v Ljubljani. Od vseh strani so se pripeljali z vlaki in avtobusi in še sorodnike so pripeljali s seboj, saj je na ta dan letos prvič tudi domovina imela svoj praznik, Dan borca — v spomin velikega vseljidskega upora jugoslovanskih narodov proti okupatorjem. Vse dopoldne so vozili avtobusi proti Kamniški Bistrici, pa so še vozili prepočasi, ker se je nabralo toliko izletnikov... Nekaj tisoč se jih je zbralo v lepi Kamniški Bistrici. Številni rojaki so se udeležili dopoldne tudi lepe spominke svečanosti Kamničanov pred spomenikom padlim partizanom-planincem.

Pred planinskim domom je rojake v imenu prireditvenega odbora pozdravil rojak J. Stockel, v imenu Slovenske izseljenske matice pa jim je toplo zaželela prejeten dan podpredsed-

Obisk pri Matici. Na sliki v razgovoru s tajnikom Svagljem: rojaki J. Durn s soprogo, J. Trontelj in A. Valentinčič. Zadaaj Lojze Zdravje.

nica Zima Vrščajeva, Govorilo je še več rojakov. Med izletniki smo srečali mnogo naših vidnih rojakov, katerih imena pogosto srečujemo v ameriških slovenskih listih, kakor rojakinjo Josefine Zakrajškovo, glavno tajnico Progressivnih Slovenk, prizadevno javno delavko Josipino Erjavčevo, predsednika SANS Franka Česna, znanega javnega in kulturnega delavca med rojaki v Clevelandu J. Durna, Avgusta Kollandra in druge. G. Avgust Kollander, ki je nedavno praznoval trideseto obletnico, odkar vodi v Clevelandu svojo znano potovalno pisarno, je dobil na pikniku zlato značko od Turistične zveze Slovenije za organizacijo obiskov ameriških rojakov v domovino.

In potem — se je razvil veseli piknik. Srečali so se stari znanci in obujali spomine, ob katerih so se smejali in jokali. »Veseli Kranjci« so igrali kakor na ohceti. Dana Filipičeva in Tone Koren sta pa prepevala, recitator Rohaček je pa vžigal s svojimi hudomušnimi zgodbicami. Pri vseh mizah so zvenele pesmi, smeh in vriski, v paviljonu pa se jih je toliko vrtelo, da posameznih plesalcev že skoraj nisi razločil.

V poznem popoldnevu, ko so se vrhovi Kamniških planin zavili v vijoličaste koprene, so se začeli gostje počasi razhajati. Drug za drugim so odhajali polni avtobusi in avtomobili... Množica se je kakor veliko jezero razpršila na tisoče kapljic po vseh krajih domovine.

»Na svidenje Frances čez tri tedne v Clevelandu. Ne pozabi na slike!«

»Zbogom John in drugo leto na svidenje v Pennsylvaniji kakor si obljubil...«

»Zbogom, zbogom! Na svidenje! Lepo je bilo!...«

OB TIHEM DOMU ETBINA KRISTANA

Dopoldne, 5. julija je manjša skupina ameriških rojakov obiskala tihi dom Etbina Kristana na ljubljanskih Žalah. Na grob so polo-

žili venec rdečih nageljnov. V imenu skupine je govoril rojak J. Durn. Za njim so govorili še Zvezni poslanec in urednik »Rodne grude« Tomo Brejc v imenu Socialistične zveze delovnega ljudstva, rojak Frank Česen kot predsednik SANS in rojakinja Josie Zakrajškova v imenu Progressivnih Slovenk.

Skupina je nato obiskala grobnico pesnikov in pisateljev slovenske Moderne Cankarja, Murna, Ketteja in Zupančiča v brezovem gaju, kamor hodijo v marmorno kotanjico na Župančičevem grobu ptičke pevke od blizu in daleč prepevat in pit.

Mimo grobnice krajskih Janezov, padlih v prvi svetovni vojni v Judenburgu, so rojaki odšli na grobišče talcev, kjer so globoko ginjeni prebirali z dolgih vrst vseh enakih kamnov imena tistih, ki so svojo srčno kri prelili za svobodo drage rodne grude.

Ina Slokan

**4. julij 1956
v Kamniški Bistrici**

Piknik v „starem“ kraju

Zgoraj: Tudi ob zeleni Krki je mnogo skritih lepot
V sredi: Lendava
Spodaj: Središče Kočevja, ki je bilo med vojno med prvimi osvobojenimi slovenskimi mesti

PO DOMAČI DEŽELI

10. julija, ob stoletnici rojstva velikega jugoslovanskega znanstvenika Nikole Tesle so bile proslave v vsej Jugoslaviji. Nikola Tesla je bil rojen pred sto leti v majhni vasi Smiljan v Liki. Ko mu je bilo 28 let, je zapustil Evropo in se naselil v Ameriki, kjer je nekaj časa sodeloval s slovitim izumiteljem Edisonom. Tesla je prijavil nad 900 patentov, s katerimi je položil temelje modernemu načinu radijskih prenosov in televizije. Odkril in konstruiral je velike transformatorje in druge aparate za prenos električne energije, in naprave, ki so omogočile neonsko in fluorescentno razsvetljavo. Veliki znanstvenik je bil tudi velik rodoljub, ki ni nikoli pozabil svoje domovine. Bil je med prvimi Jugoslovani v Ameriki, ki so podprli narodno-osvobodilni boj v Jugoslaviji s svojo poslanico vsem jugoslovanskim izseljencem »Mojim bratom v Ameriki«.

Glavne proslave ob stoletnici rojstva Nikole Tesle so bile v Beogradu. Pokroviteljstvo nad njimi je prevzel predsednik Jugoslavije maršal Tito. Proslavi je prisostvovalo nad 50 znanstvenikov iz 30 držav.

Metliška kmetijska zadruga je izmed štirih zadrug v metliški občini najmočnejša. Ima živinorejsko-mlekarski, lesno-gozdarski, vinarsko-sadjarški, kmetijsko-pospeševalni in druge odseke. V Metliki ima tri trgovske poslovalnice in eno v Drašičih ter mlekarno v Metliki, ki dnevno odkupi 300 do 600 litrov mleka. Poleg tega ima vinsko klet, nedavno je pa prevzela še žago in mizarsko delavnico na Suhorju.

Izseljenec-vodja kulturno umetniškega društva. V Ambrusu v Suhi krajini uspešno vodi pevski zbor, tamburaški orkester ter usmerja drugo delo kulturno umetniškega društva »Tone Tomšič« Stefan Biščak. Po rodu je Notranjec, pred mnogimi leti pa je odšel za kruhom v Francijo, kjer je bil 16 let pevovodja v izseljenškem društvu. Leta 1947 pa se je za stalno vrnil v domovino, kjer se danes uspešno udejstvuje na kulturnem področju.

Sami si gradijo gasilski dom v vasi Damelj pri Vinici v Beli krajini. V domu bo tudi dvorana, kjer bodo lahko prirejali kulturne prireditve. Vaščani z veliko vnemo zbirajo sredstva in gradivo za gradnjo in so prepričani, da bo dom letos dograjen.

Novo železniško postajo so dobili na Homcu pri Kamniku. Potniki so je zelo veseli, saj so prej morali ob vsakem vremenu kar na prostem čakati na vlak.

V začetku avgusta bo v obmorskem mestu Zadru prvo jugoslovansko posvetovanje industrijskih elektronikov. Na posvetovanje bo prišlo veliko število naših znanstvenih delavcev in strokovnjakov tovarne elektronske industrije. Razpravljali bodo o najpomembnejših problemih naše mlade toda koristne industrije.

Strokovnjaki ljubljanske tovarne baterij »Zmaj« bodo letos septembra začeli postavljati opremo v novo tovarno iste vrste v Rangunu v državi Burmi. Nova tovarna bo začela obratovati že z novim letom in bo pol leta uporab-

ljala naše surovine za dnevno proizvodnjo 12.000 baterij.

Pri Vuhredu v Dravski dolini so zgradili nov most, ki je eden najlepših daleč naokoli.

Konstruktorju inštituta »Jožef Stefan« v Ljubljani, inž. Edvardu Cilenšku, je po dolgoletnem delu uspelo prvič v naši državi izdelati pospeševalnik visoke napetosti za vse vrste jedrskih izstrelkov, ki so nujno potrebni za raziskavanje atomskih jedr.

V Ljubljani je bila junija razstava povojnih izumov in tehničnega napredka Jugoslavije. Sočasno je bil kongres izumiteljev Jugoslavije, katerega se je udeležilo 300 naših izumiteljev. Po vojni smo patentirali pri nas okrog 6.600 izumov in blizu 7.000 izboljšav v industrijski proizvodnji.

V Jugoslaviji bomo uvedli enotno televizijsko omrežje. Do pomladi prihodnjega leta bo zgrajeno televizijsko omrežje s središčem v Beogradu, dopolnilnimi središči v Zagrebu in v Ljubljani, kasneje pa tudi v Skopju, Sarajevu in Titogradu. Po televizijskem omrežju bo mogoče gledati enoten program za vso Jugoslavijo. Program bo mogoče kombinirati tudi z drugimi evropskimi državami.

V juniju je tovarna »Belsad« v Črnomlju v Beli krajini izvozila v Zahodno Nemčijo 120.000 litrov jabolčnega soka. Tovarno so obiskali tudi trgovski zastopniki iz Stockholma ki se zanimajo za izvoz sadnih sokov na Svedsko.

V Ljubljani je bilo prvo posvetovanje o stanovanjski izgradnji v Jugoslaviji. Zračunali so, da bo letos na razpolago okrog 36 milijard dinarjev za izgradnjo stanovanj.

Na Dolenjskem so dobili novo denarno pomoč za nadaljevanje gradnje večjih vodovodov po Dolenjski in Suhi krajini. Z deli so že pričeli. Za nadaljevanje del pri vodovodu v Metliki je odobrena pomoč v znesku 19 milijonov dinarjev, za vodovod v Suhi krajini 12 milijonov in za vodovod Stična—Trebne—Dobrnjč 40 milijonov dinarjev.

Na Filovskem polju v Prekmurju, kjer je lani oktobra začel bruhati plin, je vrtina Filovci 6 v nedeljo 17. junija začela dajati nafto. Iz vrtine bruha nafta do 40 m visoko. Nova vrtina na Filovskem bregu je ena redkih vrtin, ki bruhajo nafto z lastno eruptivno silo.

Tudi letos so slovenski rudarji praznovali kar najbolj svečano svoj praznik — 3. julij. »Dan rudarjev« praznujejo naši rudarji v spomin na predvojne borbe s kapitalističnimi izkoriščevalci delovnega človeka. Ta dan spominja rudarje na veliko gladovno stavko leta 1934, ki so jo začeli hrastniški rudarji, in ki je zajela trboveljski in zagorski rudnik.

V bolnišnici v Novem mestu je uspela operacija srca. Med največje uspehe štejejo na kirurškem oddelku novomeške bolnišnice nedavno operacijo srca, ki je popolnoma uspela. Take operacije so doslej zelo redke tudi na najbolj moderno opremljenih zdravstvenih zavodih. 50-letno pacientko iz Mokronoga, ki je imela zaraščene srčne zaklopke, je operiral znani kirurg primarij dr. Oton Bajc. Operacija je trajala eno uro in dvanajst minut.

Zgoraj: Jezersko — prelepo in znano gorsko letovišče v Sloveniji

Spodaj: Plavajoči mlini — posebnost Prekmurja

Pisatelj

Miško Kranjec

Miško Kranjec je eden vidnejših predstavnikov sodobne slovenske in jugoslovanske književnosti, član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Rodil se je 15. septembra 1908 sezonskemu delavcu v Veliki Polani pri Lendavi. Hodil je v domačo šolo, ki je bila madžarska, kajti Prekmurje je bilo vse do leta 1918 pod Madžari, nato pa je obiskoval gimnazijo v Ljubljani in se vpisal na ljubljansko univerzo. Zgodaj se je posvetil pisateljevanju. Urejal je različne liste, med njimi Ljudsko pravico. Posegal je v politično življenje

v Prekmurju, bil kot napreden politični delavec pred drugo svetovno vojno večkrat zaprt, med narodnoosvobodilno vojno je šel k partizanom, po osvoboditvi pa je bil ljudski poslanec, predsednik Društva slovenskih književnikov idr.

V svojih pripovednih delih je opisal prekmursko pokrajino in življenje prekmurskih ljudi v obdobju med dvema vojnama, med vojno in po vojni. V usodah svojih ljudi je pokazal njihov boj za obstanek, za kruh, ljubezen in neko njihovo hrepenenje po sreči, njihova razočaranja in odanost v neizpremenljivost življenja.

Kot mojster lirskih opisov pokrajine in pesnik težke usode svojih ljudi, ki so odhajali na sezonsko delo za kruhom, se je razodel Miško Kranjec zlasti v novelah in črticah, ki jih je izdal v več knjigah: Sreča na vasi, Tihožitja in pejsaži, Majhne so te stvari, Pomlad. Svoje mladostne spomine je podal v dveh knjigah črtic Imel sem jih rad, politične satire in razmišljanja pa je izdal zbrane v knjigi Nekaj bi vam rad povedal.

Miško Kranjec je nedvomno eden najboljših slovenskih sodobnih pripovednikov. O tem pričajo njegove povesti: Težaki, Življenje, Predmestje, Pesem ceste, in romani Os življenja, Zalesje se prebuja, Južni vetrovi, Prostor na soncu, Kapitanovi, Do zadnjih meja, Povest o dobrih ljudeh, Pesem gora, Fara Svetega Ivana, trilogija Povesti o oblasti: Pisarna, Pod zvezdo in Zemlja se z nami premika. Miško Kranjec opisuje življenje realistično. Z veliko ljubeznijo se vživlja v posebnosti domačega sveta in domačih ljudi in pogumno posega v sodobno dogajanje. O tem pričata zlasti zadnja romana Zgubljena vera in Zemlja se z nami premika.

Sž.

Miško Kranjec:

O mamci, ki je postajala čedalje manjša

(Iz zbirke »Imel sem jih rad« — Skrajšano z avtorjevim dovoljenjem)

To je bilo tistega leta, ko se je začela prva vojna.

Mamca Radošička je imela le še enega otroka, ki je bil v Ameriki. Bil je mlad, vesel dečko, kakor so rekli o njem. Leta in leta ga je mamca čakala, da se vrne in da bo na stare dni preživela ob njem. Ko je tako začela postajati vsak danj manjša, je bil skrajni čas, da se sin vrne. Res se je ta veseli dečko napotil domov k svoji materi. Usoda pa je hotela, da je tisti čas nadvojvoda Ferdinand šel Srbe dražiti v Bosno, ki so ga tam ubili. Stari, nadvse pošteni apostolski kralj Franc Jožef ni mogel mirno gledati in odpustiti, da bi mu razkolkniki meni nič tebi nič ubili prestolnega naslednika in je napovedal Srbom vojno, da bi jim za kazen vzel deželo. Rusi pa niso pustili, da bi kdo Srbe napadel, ker so jih imeli za svoje brate. In tako je vojna izbruhnila kaj kmalu na vseh koncih sveta.

V to stvar se je po nesreči vrnil mamce Radošičke edini sin Vanč.

Mati ga je bila brezmejno vesela. Objemala ga je kar naprej in nekaj ur nenehno jokala na

njegovih prsih in kar naprej govorila eno in isto: »Da si se le vrnil, da si le doma, moj golobek, in me boš videl, preden umrem in da me boš pokopal, siroto, jaz pa da bom spet videla tebe, preden zatisnem oči. Srečne so moje oči, pusti mi, naj se izjočejo od veselja!«

Zdelo se mi je, ki sem gledal in poslušal, kakor drugi, da ta mamca govori v drugičnem jeziku kot mi: v lepšem, nič v našem poljanskem. Nihče namreč pri nas ne bi rekel: »srečne so moje oči« in ne bi rekel »naj se izjočejo«.

Sosedje in znanci in kdor je pač hotel, smo gledali njuno veselje in čakali, da si ogledamo še vsebine Vančevih velikih ameriških kovčkov, ki jih je pripeljal s seboj, kar sta nam zaradi svoje sreče tudi dovolila.

Ivan je bil še mlad človek in se še ni oženil. Bil je nekoliko nizek, a natrpan. Ko se je vrnil, ni bil nič več podoben našim ljudem in se tudi ni zmenil za to, da bi se zlil z drugimi v poljansko skupnost. Oblačil se je prelepo, prebogato za naše razmere, ki smo hodili vsi v oblekah iz domačega platna. Na njem je bilo vse zlikano, mehko. Najbolj smo še občudovali njegove kra-

vate. Kadar je šel k maši, si je zavezal drugo, še lepšo, se nam je zdelo. Zavezal pa si je kravato tudi, če je kam šel na obisk ali pa v nedeljo popoldne med fante na vas. Kravate tedaj pri nas razen starega učitelja Pallerja ni imel nihče. Pa še ta je imel večno eno samo, črno, ki je bila že oguljena. — Vanč je nosil tudi ameriške čevlje, ki so pri hoji škripali. Klobuke je imel kar tri in vse ameriške. Zdelo se nam je, da je Amerika po njem zdaj prvič vdrila v našo prabitnost, v naš negibni mir, v naše obleke iz debelega domačega platna, v naše brguše in v naše srajce s črnimi ali modrimi gumbi. Starejši so si pomerjali njegove čevlje. Toda večno bose, razhojene široke noge z ravnimi stopali niso in niso mogle zlesti v ozka obuvala. »Dolgi bi še bili, dolgi,« je vsakdo rekel, »le ozki so. Se vidi — gosposke noge imajo ti Amerikanci!«

Takšen je bil torej ta Vanč, ki so ga mamčine srečne oči nazadnje le dočakale. Takšen je šel dvakrat, trikrat v Turnišče k maši, enkrat v Črenšovec, enkrat je bil v Lendavi, obiskal je vse sorodnike in jih obdaril, ali z dolarji ali s kakšnimi krpami, vse ga je občudovalo, vse obiskovalo, on pa je kadil viržinke in se dobrodušno nasmihal vsakomur.

Ko je tako opravil vse te stvari — obiskal sorodnike, obdaril otroke z dolarji, bil pri mašah — se je začela vojna. In prvi iz naše vasi, ki se je naš dobri kralj spomnil nanj, da bi ga branil, je bil prav ta Vanč, ta smejoči se vesel fant.

»Pravega so našli!« je rekel veselo, kakor da njemu vojna sploh ni mar. Mamca pa je zajokala od žalosti, rekoč:

»O, moje nesrečne oči, ki so si te tako želele, te videlo, zdaj te pa bodo zgubile. O, jaz nesrečnica, ki sem te prosila, da se vrni in molila, da bi prišel. Le kaj je bilo treba te nesrečne vjnet!«

»Srbi ne dajo miru,« je rekel ta človek veselo, samozavestno. »Treba jih je pretepsti!«

To je povedal tako, kakor bi rekel na paši: krave so šle na sosedovo, treba jih je zavriniti!

»In ti jih boš tepel?« je mamca žalostno vzdihnila.

»Ne,« je odvrnil veselo. »Še na misel mi ne pride. Srečal sem jih v Ameriki. Govorijo skoraj isti jezik kakor mi. Bratje smo si po krvi. Ko pridem do njih, odidem k njim. Jaz bom z vojno hitro gotov!«

Kaj takega pri nas tedaj ni nihče govoril. Ne zato, ker bi bilo nevarno, temveč ker tako nihče ni mogel misliti. Kakšni bratje pa so nam tedaj bili Srbi? Saj smo komaj slišali o njih, ko so se s Turki klestili, zdaj pa so nam ubili prestolnega naslednika. In to ni majhna stvar. Pa še našo sveto vero so hoteli odpraviti!

»Pa te pošljejo nad Ruse, ti nam tudi ne dajo miru,« je rekla mamca.

»Tudi z Rusi se ne bom bil!« je rekel veseli sin. »Tudi z njimi sem se srečal v Ameriki. In tudi oni govorijo skoraj isti jezik kot mi.«

»Jezik ni vse,« je tedaj rekla mamca modro.

»To je res!« ji je pritrdil. »Vendar — za Mađare se že ne bom bil in za Avstrijo tudi ne, za kralja pa še najmanj.«

To so bile takšne besede, da smo še otroci, ki smo vedno prisluskovali njunim razgovorom, bili presenečeni. Dobro je bilo le, da je Radošič pripovedoval o teh stvareh samo svoji materi

Bilo je že davno, ko ste odhajali, za vami je ostala stara vas...

in da smo ga slišali razen nje le mi otroci. Pa smo mu tudi rekli, kakor smo slišali od starejših: »Srbi so naši sovražniki!«

Radošič nas je pogledal, smejal se nam je veselo in rekel: »Sovražniki? Komu — otroci? Vam in meni? Mi vsi tu smo sami reveži. Revež pa ima sovražnika le v bogatinu.«

»Jezus!« je tedaj zastokala mamca. »Ne govori tako, moje zlato dete! Lahko bi te kdo starih slišal. Kaj bi si mislil o tebi? In lahko bi taka tvoja beseda prišla na uho mrzkim žandarjem. Ti kaj takega gotovo ne slišijo radi!«

»Tem-le govorim,« je rekel Vanč in pokazal z brado na nas.

In prav je imel — nam je govoril. Razumeli nismo mnogo vsega tega. Mi smo bili reveži, vendar smo bogatine potrebovali, ker kako bi sicer živeli? Toda zrnce, drobceno zrnce resnice je le moralo biti v teh besedah: mi in bogatini smo si bili daleč vsak sebi.

Dober teden, ki ga je imel ta Radošič doma, preden odide na vojsko, mu je prišel kakor nalašč. Mislim, da je živel bogato, ne da bi jaz takrat vedel povedati, v čem je bilo bistvo tega »bogato živeti«. Oblačil se je gizdalinsko, preoblačil si je prekrasne srajce, nikdar ni bila nobena umazana, nikdar nobena z boljeki načechkana. In imel je kakih deset srajc, ko v naši vasi razen najbogatějšíh nihče ni zmozel več kakor dve, tri, a še od teh je bila le ena »pečelatna«, iz lanenega, tovarniškega blaga. Menjaval je kravate: zjutraj je imel drugo in drugo popoldne. Celó se je zgodilo, da si je popoldne preoblekel srajco, ker je ona dopoldanska bila že potna! Mi pa smo se preoblačili celo na dva tedna enkrat!

Doma je bil malo. A ves čas, kar je bil doma, je klepetal s svojo materjo, kakor da bi se hotel z njo naklepetati za vso večnost.

»Aj, aj, aj!« je vzklikala mamca kar naprej od nenehnega presenečenja in začudenja nad razkrivanjem stoterih stvari.

Nam otrokom, ki smo kar naprej prisluskovali, so se prav tako oči široko odpirale. Njegovo pripovedovanje se nam je zdelo očarljivo. Tudi njegov jezik se nam je zdel drugačen, kakor smo govorili mi. — Potem spet smo ga gledali, ko se je bril: ni se strugal z britoijo, s kakršnimi so se praskali naši ljudje, temveč je imel majhen strojček, ki je vanj vtaknil neko rezilo, in vse je šlo tako gladko. Tudi česal se je

na svoj način in ostrizen je bil drugače kot mi. Otroci smo lahko na njem odkrivali tisti daljni, nam tako tuj nepoznan svet, ki nas je začel mikati z osem žarom. Potem spet smo občudovali tisoč drobnih stvari, ki jih je ta veseli fant prinesel svoji stari materi, kakor oče prinese otroku igrač. Le da ona ni vedela, kaj začeti z vsemi temi drobnarijami.

»Aj, aj, aj!« je majala z glavo polna veselja, »kaj vse mi je prinesel, kaj vse mi je dal! Eh, ti moje zlato piščel!«

Minilo je tistih nekaj dni, ko je moral Ivan na vojsko. Občina je naročila voz s kobilami, dekleta pa so voz okrasile z rožami. Voz je čakal pred občinsko gostilno, kamor je pridvelo vsaj pol vasi in kjer je v sobi za mizo košato sedel župan in plačeval za vino: »Da se boste hrabro borili za našega kralja, ki so nam ga hoteli ubiti!«

Mamca Radošička se je doma poslavljala od svojega »zlatega deteta«, ki je bil oblečen, kakor da gre na proščenje: še prstane si je nataknil na prste, še uro z zlato veržico si je pripel na telovnik.

»Moje žalostne oči, ki te ne bodo več videle,« je zdihovala mamca, spet s takimi svojimi izrazi. Jokala je, vendar se je nam otrokom zdelo, da drugače joka, kakor naši ljudje, zlasti naše ženske. Njene oči so bile polne solz, le da te solze ne tečejo več po licih, temveč nekam noter, v dušo. Le koti njenih oči so se ovlažili, toda ena sama solza se ni strkljala po licih. Oči same pa so se kljub temu, da so bile prepolne solz, kar naprej smehljale. »Moje žalostne oči,« je ponavljala mamca. »Rodila sem te, piščel, zredila in vzgojila sem te, moj golobek, odšel si mi v tuji svet, sinek ljubljani, vrnil si se, ko te je pozvalo moje trpeče srce, da bi te objelo, preden preneha biti, zdaj te pa, zlata moja grlica, ženejo na vojsko, kjer mi boš padel. Sinička moja, kje bo tvoj grob? Kdo ga bo obiskal? Kdo ti bo rože zasadil nanj? In kdo bo prišel na moj grob, ti moj zlati klas! Aj, aj, aj! Da je morala priti ta nesrečna vojska.«

Šla je z njim. Prilepila se mu je na roko in zdelo se je, da ta gosposki veseli fant na svoji desnici nese kmečko culico, ker mu je segala komaj do pasu.

Otroci smo šli za njima, kakor da spadamo v to njuno neločljivost. Pred gostilno ji je rekel: »Stopil bom v gostilno in za slovo tistim, ki odhajajo, in tistim, ki ostanejo, plačal nekaj vina. Počakajte me.« Čakala ga je med svojimi »aj, aj, aj« dodavajoč po potrebi nanj: »Golobčki zlati, piščeta neogljenja, ali rasete materi v veselje ali v žalost in trpljenje?«

Ivan se je vrnil iz gostilne. V rokah je nosil steklenico in kozarec. Nalil je materi polnega in ji ga ponudil, rekoč: »Izpijte ga, mati, sebi in meni na zdravje in na veselo srečanje. Če se vrnem, se bom oženil, in takrat ga bova spet spila kozarec.«

»Aj, aj, aj!« je majala mamca z glavo, nazadnje pa le izpila, rekoč: »Naj ti bo na zdravje in na srečno vrnitev, moj zlati golobek!« Nato je on sebi nalil in napil njej:

»Vam pa, mati moja draga, da bi me živi in zdravi dočakali!«

In tedaj se je zgodilo tisto, kar se pri nas tako redko zgodi: Sin, ta že odrasli, veseli fant,

se je sklonil k svoji materi in jo lepo poljubil in jo rahlo stisnil k sebi. Poljubil pa jo je na čelo, tja, kjer so se začeli njeni beli lasje.

Bilo je potrebno, da se poslovi od nje, zakaj drugi so se že kobacali na voz, žandarja s črno petelinjo perjanico za klobukom sta se ozirala nejevoljno po vsakomer, ki se je predolgo poslavljajal. Tedaj je tudi Vanč stopil do voza, mati pa se ga je spet oklenila in se mu tako rekoč obesila za roko in šla z njim vse do voza. In zdaj se je njen sin še enkrat sklonil do nje, rekoč:

»Mati moja, nič ne pomaga — iti bom moral. Do sem sem bil vaš, od tu naprej pa naj bi bil kraljev. Ali jaz bom tudi še naprej vaš!« Še jo je poljubil, tokrat rahlo na ustnice, na njene vlažne oči, in nazadnje na čelo. »Čakajo in dočakajo naj me vaše oči in srce naj bije zame,« ji je rekel. Voz se je premaknil, z voza so zanihale roke, kakor zanihajo veje, kadar gre veter mimo njih. Dvignila se je pesem, nekoliko pijana, nekoliko pa zajokana z našimi previsoko ubranimi zateglimi glasovi:

»Zbogom, zbogom, ti Poljana...«

Mamca je ostala sama s tistima velikima ameriškima kovčkoma. Živela je dalje reвно kot doslej, le da si je ob nedeljah zavezala prelepo spileno ruto, spod katere se je njen večno se smehljajoči obraz prav tako lepo blestel v soncu kot svila sama in kakor so blesteli spod rute njeni sivi lasje.

V našo vas so prej prihajala pisma zgolj iz Amerike; kakšno drugo je redko zablodilo med naše hiše. Zdaj nam je že imel kdo pisati. Otroci pa smo spet imeli več vzroka, da smo lahko čakali našega poštarja Jančija, tekali za njim po vsej vasi in bili navzoči pri svetih obredih predavanja in branja teh pisem.

»Pojdi, pojdi golobek moj!« mi je vsakokrat rekla mamca Radošičeva, »in povprašaj Jančija, rekoč: Kaj pa za mamco Radošičevo?«

Tekal sem torej za poštarjem in res — niso še minili trije tedni, ko se je Janči prepevajoč svoj »za mamco pa zdaj nič« spomnil in mi dejal:

»Za mamco Radošičevo, praviš?«

»Za mamco,« sem prikimal in postal ves prazničen.

»Za tisto, ki ji je bil sin prišel iz Amerike?«

»Za tisto,« sem rekel.

»Veseli fant je bil, ej,« se je spomnil poštar, ki je najbrž kdaj pil na Vančev račun. »Pa je, pa je! Imam za mamco pismo. Spomnil se je je sin.«

Odprl je Janči svojo veliko torbo, ki mu je visela ob strani kakor polovica kmečke peči, brskal po globini, kakor bi lolil ribe pod grmom v vodi, nazadnje je privlekel iz nje pismo in mi ga dal, rekoč: »Nesi ji ga in jo lepo pozdravi! Naj se ne joče, ker sin ji brani kralja in domovino. Za vero se bijel!«

»Za nas pa nič?« sem se osmelil in vprašal, čeprav nam ni imel na svetu kdo pisati. In odvrnil mi je veseli poštar: »Za vas zdaj nič. Mogoče bo kdaj tudi vam kdo pisal.«

Zdroel sem domov s pismom, naračnost k mamci in že od daleč kričal:

»Mamca, pismo! Pismo je prišlo! Sin vam piše.«

»Pismo?« se je razveselila. »Počakaj no malo, da si roke obrišem!«

Obrisala si je roke, počesala si je golo, osivelo glavo, vzela je pismo v roke s pobožnostjo in ga pritisnila na svoje srce, nato mi je rekla polna notranjega nemira: »Poklič mi tu Ano ali vašega Lojza, da mi je prebere. Moje oči ne vidijo več črk.«

Poklical sem pomoč, ker sam še nisem hodil v šolo, hkrati sem razodel in sosedje so se zbrali kakor k maši, vsi so napeto in predano poslušali, kako je veseli fant, lepo, prelepo pozdravljaj svojo osivelo mater in jo neštetokrat poljubil, na čelo in še na oči in »... poljubljam vašo roko, ki me je otroka zibala in blagoslovljala...« Sploh je pisal, kakor to pri nas ni navada. Ni pa omenjal niti Marije niti svelega Jožefa in nikogar ni klical na pomoč razen svoje matere, ki jo je prosil: »... spomnite se kdaj name, na svojega sina, ki vas rad ima in bi se rad vrnil k vam, da bi vam pomagal na stara leta...«

Bil je še zdrav in živ, a je tistega dne odšel na fronto in od tistega dne naprej za njim ni bilo več sledu. Ne sam ni pisal ne nihče drug ni vedel zanj povedati. Nič drugega ni moglo biti, kakor da ga je zemlja sama nekje pokopala in da so se rože same zasejale na njegov grob. Vojna ga je tako rekoč prvega pogoltnila, njega, ki ji ni hotel služiti; prav kakor nalašč, da ji ta nezvesti sin ne bi pobegnul.

Mamca je ostala še bolj sama.

Šla je zima in prišla je pomlad. Otroci smo odrli na trate, kričali in tudi škodo delali, ko smo se igrali. Mamca, ki je zapustila sobo in se preselila na postenje pred hišo ali na vrt, in ki nas je videla, je včasih katerega poklicala k sebi in ga oštevala: »Mrzek si mi in mrzek boš vsem ljudem, ker grdo delaš!«

Toda zvečer, če je bil dan, ko pride poštar, je poklicala k sebi tudi tega, ki ga je oštela in ga prosila: »Pojdi, pišče zlato, če je morebiti tudi zame kakšno pismo... Že tako dolgo mi ni pisal moj golobek...«

Tudi tokrat ji ni.

V nedeljo dopoldne, ko je sijalo tako lepo sonce in je bilo kazno, da se ne bo zaoblačilo, in ko so ljudje odšli ali k maši ali pa posedli po prarih in se pogovarjali, je mamca Radošičeva odprla tista svoja velika kovčka in iz njiju znosila vse, kar je bilo Ivanovega in vse porazgrnila po plotovih domačega vrta: obleke, srajce, hlače, nogavice, kravate, klobuke, posteljnino, blago in še sto drobnih stvari, ki jih je bil Ivan pripeljal iz Amerike. Še čevlje je odnesla na zrak.

Viselo je vse to po plotovih, na soncu, in nam, ki smo gledali na te razstavljene predmete, se je zdelo, da to niso kosi obleke, marveč da se je tu po domačem vrtu razkošatil samozavestno tisti veseli fant Radošič s svojimi srajcami in s svojimi kravatami. Kamor si se ozrl, povsod si videl, da stoji Ivan Radošič, prešerno, gizdavo in kadi svojo viržinko.

Tako se je razkošatil po vsem vrtu Ivan Radošič. Sredi vsega pa je hodila mamca Radošičeva; s svojo drobno, nagubano roko je popravljal, naračevala, kakor bi svojemu sinu zavezovala kravato, ali mu otresala prašek s suknjiča, zgladila zgeteno.

Cvetoče jablane so se osipavale na njeno glavo in roke. Metulji so poplesavali okrog nje. V Tidinskem logu so peli slavci, kosi, grlice, divji

golobje. Vsa pomlad se je razbohotila. In sredi te pomladi ta obleka njenega ljubljenelega sina in njeno pretoplo srce.

Razgrinjala je vso pomlad, vse poletje in vso jesen, dokler je sijalo toplo sonce. Le da se je jeseni na obleko in na njo osipavalo žolto listje jablan in sliv.

Ko pa je popoldne znosila spet v sobo, nas je katerega poklicala in nam naročala:

»Pojdi, moj golobek, in vprašaj Jančija, če mi moj ljubljeni sinek kaj piše.«

Veseli poštar se je spremenil. Ne, človek ga ne bi več prepoznal, tega kričavega veseljaka, ki je po kolnikih med hišami prepeval svojo: »Za vas pa zdaj nič, za vas pa drugič.« Žalost je prevzela njegovo srce. Nič več ni prinašal dolarjev iz sveta, prinašal pa je sporočila o mrtvih. In ti mrtvi, ki so padali na vseh koncih sveta za kralja in vero, so obležali na njegovih duši, kakor da je on pred vsemi drugimi kriv za njihovo smrt. Odhajajoč iz vasi in prihajajoč v vas je potihem prepeval:

»Jesen je tu
in gozd šumi,
v srcu žalost
me tišči...«

»Ne, za mamco Radošičevo pa nič.« In odhajal je. Odhajal in pel svojo »... v srcu žalost me tišči...«

Tudi njega je tiščala žalost. Vse je tiščala. nad vsemi je ležala kakor jesenska megla. V sleherno hišo je segla, povsod je dušila. Zaprla so se okna na hišah, utihnili so kolniki.

»Zdaj so pa Radošičeva mamca že čisto majhni,« sem nekoč dejal po večerji. »Mislim, da manjši že ne morejo biti...«

Lojz se je ozrl po očetu, po materi. Toda nihče se ni zasmejal, nihče me ni začudeno pogledal. Ne, v tem očitno ni bilo nič smešnega, nič neresničnega. Zgodilo se je celo, da je oče čez čas dejal z neko žalostjo:

»Ne, manjši pa res ne morejo biti. Mislim, da ne bodo dolgo...« Slednje misli ni do kraja povedal, vedeli pa smo, kaj je hotel povedati.

Res ni dolgo živela. Nekaj dni za tem je legla. Toda še na postelji mi je, ko sem prišel k njim, rekla:

»Pojdi, pišče zlato, če mi moj golobek piše. Mislim, da Janči gre po kolniku...«

Janči pa že niti ni več odgovarjal. Videl sem le njegovo roko, ki je zamahnila. Šel je dalje in zdelo se mi je, da brunda svojo pesem o žalosti, ki tišči v srcu njega in vse ljudi na svetu.

Nekaj dni za tem je umrla, ko me je zvečer še poslednjič poslala za Jančijem, ki mi je spet odgovoril s svojo pesmijo: »... v srcu žalost me tišči...« in ko mi je samo z roko odmahal.

Zjutraj so jo našli na njeni postelji zgrbljeno, drobno, kakor bi tam ležal štiri leta star otrok. Nič se ni spremenila, le bolj blede je bila. Otroci smo jo šli gledat. In ko sem jo gledal, se mi je zdelo, da je tudi njen obraz postal otroški, celo koža ni bila več nagubana.

Naslednji dan so majhno krsto položili na nosilnico, nesli so jo kakor otroka, otroci pa smo šli za njo. Bili so jo oblekli v najlepšo obleko, ki si jo je bila dala zašiti iz platna, ki ji ga je bil prinesel sin. In v krsti so ji pregrnili bele prte. Njene žalostne oči so se posušile.

Domovina

NOVI SLOVENSKI GROBOVI V FRANCIJI

V preteklih tédnih so nas za vedno zapustili Sladič Matija, star 77 let, odbornik in dolgoletni član društva »Slavček«. Člani društva so ga v lepem številu z zastavo spremili na zadnji poti ter se poslovili od njega z ganljivo žalostinko. Dalje smo izgubili 55-letnega Franca Ribiča, ki je bil zaposlen kot cerkovnik ter je bil znan tudi kot ljudski pesnik. Bil je član društev Barbara in Triglav, ki so ga z zastavami spremili do groba in mu zapeli žalostinko. Težki rudarski bolezní je podlegel Janez Mlekuš in moral v prezgodnji grob v tuji zemlji. Vsi trije so pokopani v Merlebachu. Naj jim bo lahek počitek v tuji zemlji. Njihovim sorodnikom pa naše iskreno sožalje!

A. Grčar

USPEH SLOVENSKEGA STUDENTA

Joe Zalar, dijak na Joliet Township High school, sin dr. Josepha Zalarja iz Clevelanda, je prejel nagrado in umetnostno dijaško priznanje kot eden najboljših študentov slikarstva v deželi. Dela teh študentov so bila poslana Carnegiejevemu inštitutu in tu je 34 slikarskih mojstrov izbralo najboljša dela med poslanimi.

KLUB LJUBLJANA SE ZIVAHNO GIBLJE

V Clevelandu imajo že več kakor 25 let klub Ljubljana, ki ima vsakomesečne redne seje v Slovenskem društvenem domu na Recher Ave v Euclidu. Ob zaključku vsake seje pojejo klubsko himno »Stoji, stoji Ljubljanca«.

ZENA SLIKARJA PERUSKA UMRLA

V Glendalu, Calif. je umrla 10. maja 1956 v starosti 65 let mrs. Mary Prusheck (Perušek), žena znanega slovensko-ameriškega slikarja Harweya Peruška, ki je umrl pred 16 leti v Clevelandu.

AMERISKI ROJAKI ZA KOSTANJEVICO

Leta 1954 ob 700-letnici mesta Kostanjevica na Krki so se odločili na poziv tamošnjega rojaka Mirka G. Kuhla, glavnega blagajnika SNPJ, rojaki iz tistih krajev zbrati primeren znesek za darilo rojstnemu kraju. Zbrali so 331.50 dolarjev in za ta znesek so v Kostanjevici kupili vrtni stroj, stol in suhi sterilizator za zobno ambulanto ter suhi sterilizator za splošno ambulanto. S temi apa-

»Stari kraj« je letos obiskala tudi rojakinja Josephine Tratnikova, predsednica Relifnega odbora Progressivnih Slovenk Amerike, ki je s številnimi zbirkami med rojaki v ZDA mnogo prispeval zlasti za bolnice in otroške ustanove v Sloveniji. Ga. Tratnikova je prišla na obisk v Slovenijo s svojim soprogom

rati je bila moderno opremljena leta 1955 ustanovljena zobna ambulanta v Kostanjevici. K ustanovitvi zobne ambulante so prispevali seveda večje zneske tudi občinski ljudski odbor v Kostanjevici ter okrajna ljudska odbora v Krškem in Novem mestu. Občinski LO Kostanjevica-Podbočje objavlja zdaj v chicaški Prosveti zahvalo darovalcem.

CEVI ZA GASILSKO DRUŠTVO

Odbor Gasilskega društva v Otavicach pri Ribnici se v ameriških slovenskih listih zahvaljuje za zbirko, ki so jo ameriški rojaki nabrali na poziv Jožeta Mihaliča iz Clevelanda ter so zanjo kupili 157 metrov tlačnih cevi. Cevi so bile gasilskemu društvu poslane iz Avstrije.

SLOVENEK UREDNIK UNIVERZITETNEGA LISTA

Univerza Ohio v Athensu, O. izdaja za svoje študente list z imenom »Ohio University Post«. Nedavno je bil izbran za glavnega urednika tega lista v razdobju 1956/57 Larry Tavčar, sin znanega tajnika Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave v Clevelandu Johna Tavčarja. Larry je bil doslej pomožni urednik tega lista. Tudi sicer je Larry delaven v raznih študentskih organizacijah. Na univerzi v Athensu tudi študira novinarstvo.

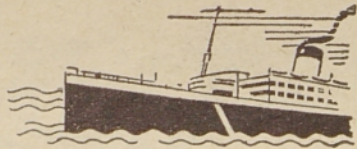
STIRI ZLATE POROKE

27. maja sta v Slovenskem domu v Kenmoru praznovala zlato poroko John Jankovič in soproga. Slavljenca živita na majhni farmi. — 12. maja sta praznovala 50-letnico zakonskega življenja Frances in Joseph Ambrose, ki živita v Ciceru pri Chicagu. Jože je že dolga leta član društva Pioneer številka 559 SNPJ. — 19. maja sta praznovala zlato poroko Antor Lowrinc in soproga. Proslava je bila pri njunem sinu Avgustu v Newtonu, Pa., kjer ima sin lepo moderno gostilno. Proslavo so priredili skupno njuni trije sinovi in tri hčerkke. — 24. junija pa sta dočakala 50-letnico zakonskega življenja John Novak in njegova soproga, rojena Valentinčičeva, v Transferu, Pa. Poročila sta se leta 1906 še v stari domovini. — Tudi »Rodna gruda« želi vsem slavljenecem še dolga in srečna leta.

PRIKAZOVANJE SLIK V FONTANI

27. maja je bila v Slovenskem domu v Fontani, Calif.

na tujih tleh

druga letna seja Federacije SNPJ za južno Kalifornijo. Na njej je poklicni predavatelj Oliver Vickery, ki je bil lani v Jugoslaviji, predaval svoje slike o njej in predaval o Jugoslaviji. Avtor je izjavil, da je imel v Jugoslaviji popolno svobodo snemanja in da tudi nihče ni kontroliral, kaj je posnel.

PROGRESIVNI DAN AMERISKIH SLOVENK

Organizacija Progresivnih Slovenk Amerike prireja že od leta 1951 vsako prvo nedeljo v maju svoj Progresivni dan. Letos so bile proslave v Clevelandu 5. in 6. maja. Prvi dan so zborovale glavne odbornice Progresivnih Slovenk, 6. maja pa je bil Progresivni dan. Dopolodne je bila konferenca Progresivnih Slovenk, zvečer pa je bila velika javna prireditev z večerjo, kulturnim sporedom in zabavo. Pri kulturnem sporedu so sodelovali pevci Slovanovega okteta, Jadranove pevke in Zarjani. Poleg članic iz Clevelanda in Ohia so bile na prireditvi navzoče tudi članice iz držav Pennsylvania, Wisconsin in Illinois. V korist zbirke za Ameriški priseljski muzej v New Yorku je govoril Wendell A. Falsgraff, načelnik clevelandskega odbora za ta muzej.

PEVSKI KONCERT V FONTANI, CALIF.

V Fontani, Calif. so v aprilu praznovali prvo obletnico tamošnjega slovenskega pevskega zbora. Na proslavi je nastopila predvsem mladina pod vodstvom Lorraine Richter, ki vodi mladinski krožek SNPJ.

TRIDESET LET DVEH SLOVENSKIH DOMOV

Dne 13. maja so v Detroitu, Mich. proslavljali 30-letnico obstoja Slovenskega delavskega doma. Gospodinjski klub tega doma je priredil lepo domačo zabavo, ki jo je združil s proslavo Materinskega dne. 2. septembra bodo pa v Sharonu, Pa. proslavljali 30-letnico tamošnjega Slovenskega doma. Ta

dom je postavilo 50 slovenskih družin, ki so tedaj predstavljale slovensko naselbino v Sharonu. Rojaki so za gradnjo doma vložili vsak najmanj 100 dolarjev posojila, ne da bi imeli jamstvo, da bodo denar tudi dobili nazaj. Z gradnjo doma so pričeli na pomlad 1926, v septembru istega leta pa so dom že odprli. Ker je bilo gospodarstvo doma zelo dobro, so dobili vsi povrnjen ves izposojeni denar z obrestmi vred. Pred petimi leti je bil dom še moderniziran in so stroški te modernizacije

Rojak Edvard Delles s soprogo iz Kalifornije sta tudi med letošnjimi obiskovalci rojstne domovine

v znesku 30.000 dolarjev tudi že v celoti odplačani.

EKSPLOZIJA V SLOVENSKEM DOMU V STRABANU

Dne 4. junija zvečer je nastala v Slovenskem domu v Strabanu, Pa. huda eksplozija parnega kotla. Pri eksploziji sta bila ubita Sylvester Chesnik in Gerald Yarkosky. Devet oseb je bilo ranjenih, med njimi najtežje George Arnold.

ROJAK UBIT V RUDNIKU

V rudniku Zenith pri Elyju, Minn. je bil ubit 62-letni rudar John Zgonc, član društva SNPJ,

št. 268 »Prvi majnik«. Zgonc je bil doma iz Srnjaka pri Velikih Laščah in je prišel v ZDA leta 1913. Zapustil je ženo, sina in dve hčerki.

50-LETNICA DRUŠTVA

Dne 12. maja je proslavljalo 50-letnico obstoja društvo »Ilirija« št. 38 SNPJ v Kenoshi, Wisc.

OTVORITEV FARME SNPJ V CLEVELANDU

Odbor farme clevelandске federacije društev SNPJ je odprl 20. maja letošnjo sezono na farmi z izletom članov SNPJ na farmo. 27. maja je imel svoj izlet ženski odsek farme SNPJ. Odtlej bodo na farmi do 30. septembra vsako nedeljo pikniki raznih društev in organizacij. Zadnje nedelje bo pa pristna slovenska vinska trgatav. Izleti na farmo so med clevelandskimi rojaki zelo priljubljeni.

PRISPEVKI ZA KULTURNE NAMENE

Na poziv rojaka Vinka Godeine iz Clevelanda zbirajo prispevke za pevski in dramski zbor v Hrpeljah. Do konca aprila so zbrali že 277 dolarjev. — Na poziv Matka Kirna iz North Chicaga pa zbirajo tudi za Prosvetni dom v Borovnici.

Avgust in Lilija Platt iz Michigana pozdravljata vse znance in prijatelje v ZDA in »starem kraju«

PERO IZ SELJENCEV

SHARON, PA.

... »Rodna gruda« se mi zelo dopade, ker piše dosti zanimivega iz naše rojstne domovine in tudi iz drugih dežel, kjer živijo Slovenci. Moj dom je na Gradišču, fara Zelimlje. Rojstni kraj sem zapustil 19. januarja 1905. Takrat sem bil star 18 let. Ko sem prišel v Ameriko, mi je bilo težko, ker nisem znal angleškega jezika, in če bi takrat imel denar, bi se takoj vrnil nazaj. Ali človek se mora vsemu privaditi, kot Kočevar v peklu. Tako sem se moral tudi jaz in še tisoči drugih.

V naši družini nas je bilo 7 sinov in dve hčeri. Ko smo odrasli, smo morali iti po svetu. Oženil sem se leta 1906 v Pueblo Coloradu. Moja žena je doma iz Rapljevega pri Strugah. Rodilo se nama je 6 otrok, dva sina in štiri hčere. Sedaj so že vsi poročeni. Treba je bilo trdo delati, da sva vzgojila tako veliko družino. V jeseni bova praznovala 50-letnico najinega zakonskega življenja. Takrat bom v krogu svoje družine in prijateljev obujal spomine svojih mladih let, ki so bili včasih prav težavni. Količkor dalj sem v tujini, toliko bolj se mi vsiljuje misel na domovino. Zato sem se leta 1951 odločil in obiskal svoj rojstni kraj po 48 letih. V novi Jugoslaviji se mi je zelo dopadlo in lahko rečem, če bi bilo ta čas toliko dela, ko smo bili mladi mi, nam ne bi bilo treba iti v tujino za kruhom.

Joseph Garm

CLEVELAND, OHIO

V čeku Vam pošiljam deset dolarjev za »Rodno grudo« letnika 1955 in 1956 in pa za koledar, ki ste mi ga poslali za leto 1956 in ki sem ga bila zelo vesela. Nisem si mogla misliti, kdo bi mi ga naročil in sem čakala, da bom dobila račun,

Krepke so slovenske korenine na tujih tleh. Rojak Frank Stražar iz Clevelanda s soprogo in svojimi otroci

toda do sedaj še nisem nič dobila in tako ne morem odlašati.

»Rodne grude« sem tudi zelo vesela in kadar jo dobim, jo preberem od začetka do konca.

Pauline Starc

MALARTIC QUEBEC, CANADA

Prilagam Vam ček za 10 dolarjev kot naročnino na »Rodno grudo« in slovenski izseljenski koledar. Upam, da pridem letos na obisk in Vas obiščem. Vas pozdravljam in Vam želim mnogo uspeha

John Namre

PITTSBURGH 1, PA.

Tu Vam pošiljam nekaj naslovov novih naročnikov »Rodne grude«, in sicer:

Andy Posega, Frank Mikec, Francis Dolinar, Anton Vitagoj, Jinnij Boštjančič in Frank Špišič. Prilagam za njih tudi naročnino v znesku 12 dolarjev. Kar se tiče naročil za koledar

letnika 1957, še ne morem dati točnega števila, koliko naročnikov bom imel, ker je še prekmalu za pobiranje naročnin. Če ne boste seveda koledarja pošiljali kar vsem naročnikom »Rodne grude« tako kot lansko leto, bom lahko dobil kaj več naročnikov.

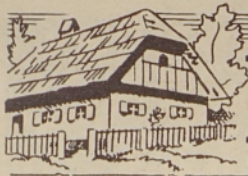
Tisti rojaki, ki še niso poravnali naročnine in za to nimajo priložnosti, lahko izroče denar kar meni, pa bom jaz poslal za vse skupaj. Toliko za danes.

Philip Progar

RED LODGE, MONTANA

Danes Vam zopet pošiljam naslov novega naročnika. To je mrs. Frances Klopčič, Box 14 Red Lodge, Mont. Prilagam celoletno naročnino. Slovenske izseljenske koledarje bom naročil kasneje. Kot se vidi, se rojaki zelo zanimajo za »Rodno grudo«, saj v resnici prinaša zanimivosti iz vseh krajev.

Kayton Eržnožnik

DOM IN DRUŽINA

Nekaj prekmurskih kuharskih dobrot

ZELJNATA JUHA

Tričetrt funta kislega zelja zalij z 1.5 litra vode, osoli in kuhaj, da se zelje zmešča. Medtem naredi prežganje iz zvrhane žlice masti in 2 žlic moke, dodaj za žlico sesekljane čebule, malo rdeče paprike, dobro prepraži, zalij z zeljnato vodo, prevri in dodaj juhi. Končno dodaj juhi še za zajemalko kisle smetane, prevri in postreži.

SMETANOVA MESNA JUHA

V juho, v kateri si kuhala prekajeno svinino, vlij tri za-jemalke kisle smetane, v katero si razžvrkljala 1 žlico moke. Dodaj lovorov list, strok strtega česna in nekaj zrnec celega popra. Ko prevre, lahko z juho postrežemo. Še okusnejša je, če vanjo ubijemo na vsako osebo po eno jajce, jo hitro še enkrat prevremo, nato pa z njo postrežemo.

SIROVA JUHA

V pol litra osoljenega kropa prilijemo liter kislega mleka, nato dodamo še četrt litra smetane, v katero smo vmešali žlico moke, prevremo in serviramo.

AJDOVI KRAPCI

V loncu gladko razmešaj tričetrt litra mleka in toliko ajdove moke, da je testo tekoče. Osoli in vlij testo v omaščen pekač. Povrh polij nekaj žlic smetane in peči v precej vroči pečici.

AJDOVA KLOBASA

Za 3 zvrhane žlice masti raztopi, nato dodaj 2 funta ajdove kaše in vse dobro prepraži. Končno zalij z osoljenim kropom in duši pokrito, da se ajdova kaša nekoliko zmešča. Nato zmes ohladi ter ohlajeni dodaj precej drobno naseklja-

ne, prepražene čebule, za ščep popra, pimenta in majarona, košček nastrganih svinjskih jetter, pol funta zmlete sveže svinine, vse skupaj dobro premešaj in s to zmesjo napolni tanka svinjska čreva. Klobaso nato kuhaj v slanem kropu četrt ure. Vreti mora počasi. Kuhano osuši, daj v pekač, polij z raztopljeno mastjo in peči v pečici, da se rumeno zapeče.

BUJTA REPA

2 do 3 debele bele repe operi, olupi in zribaj. Nalij toliko mlačne vode, da je repa v skledi pokrita in pusti v toplem prostoru. V 2 do 3 dneh bo repa kislila. Nato jo daj v lonec z dobrimi svinjskimi kostmi ter jo kuhaj, da se zmešča. Nato vkuhaj pol skodelice prosene kaše. Ko je kuhana, napravi prežganje iz 2 žlic masti, žlice moke, 2 žlic sesekljane čebule, stroka strtega česna. Ko vse zarumeni, dodaj pol kavine žlice paprike, zalij z vodo in dodaj repi. Vse skupaj mora še enkrat dobro prevreti. Repa se mora kuhati 1 do 2 uri. — Na isti način se kuha kislilo zelje s proseno kašo.

MLEČNE KUMARICE

Operi in nato olupi 2 do 3 kumare, naribaj in posoli. Nekaj časa jih pusti. Nato iztisni iz njih sok in prilij liter kislega, razžvrkljanega mleka, četrt litra smetane, drobno narezano čebulo, strok strtega česna, žličko kisa in ščep paprike. Vse skupaj dobro premešaj in daj na mizo s krompirjevim pirejem.

PREKMURSKA GIBANICA

Naredi vlečeno testo iz funta moke, 1 jajca, 2 žlic jedilnega olja, soli in toliko mlačne vode, da je testo srednje mehko. Dobro ga obdelaj in pregneti, da

dobi mehurje. Nato ga razreži na 5 do 6 kosov. Čez četrt ure ga razvaljaj na tenko ter položi preko pomazanega pekača. Kosce, ki visijo čez rob pekača, odrezi in dodaj drugim kosom. Za nadev vzemi sir-mohant, rozine, mak, orehe, jabolka. Za sirovo gibanico moraš pripraviti nadev tako, da sir drobno zdrobiš, mu vmešaš jajca, sladkor, nekaj limonine lupine in smetano po potrebi. Nadev razmaži po razvlečenem testu, polij s smetano in mastjo, pokrij spet z razvaljanjem in razvlečenim testom, pomaži z nadevom in spet pokrij. To ponovi tolikokrat, dokler imaš kaj testa in nadeva. Na vrhu pokapaj z mastjo in smetano ter lepo rumeno zapeči.

SMETANOV HREN

Očisti in naribaj koren hrena, mu vmešaj za skodelico smetane, osoli, malo okisaj in pokrij do serviranja. To je izvrstna priloga h govedini ali mlademu pečenemu krompirju.

SIROVI KRAPCI

Naredimo kvašeno testo iz funta moke, soli, za oreh kvasa, 1 jajca in 2 do 3 žlic sladkorja ter toliko toplega mleka, da dobimo srednje mehko testo. Ko testo vzhaja, ga razvaljamo za pol prsta debelo, damo v omaščen pekač ter za prst debelo namažemo s sirovim nadevom. Pustimo, da ponovno vzhaja, nato ga pa rumeno zapečemo. Ko se malo ohladi, ga po vrhu polijemo z nekaj žlicami smetane. Nadev: zdrobimo za funt sira (skute), primešamo 1 do 2 jajci, soli, sladkorja po okusu ter nekaj žlic smetane, da se nadev lahko maže. Krapci so okusnejši, če jih pečeš v krušni pečici.

Kikec Marta,
predsednica okrajnega odbora žena
zadružnic v Murški Soboti

Milan Horvat:

Cunprnije in doživljaji mojega pokojnega dedka

Stari Spilakov dedek, doma v Maloj Polani, eli po domače v Bükovji, su že pokojni. Rad san odo k njin ži od mojega dečinskoga časa. Vleti smo sideli pred kučof na starij penjaj, vzijmi pa fizi pri velkoj kmečkoj peči. Mamca so preli, botra su navadno kaj šijvali, deca pa smo se spravili k peči, ge so sideli dedek s svojoj duhof pipof.

Tou su bilij lejpi in dugi zimski popoudnevi. Zdaj smo se že raztepli fsak v svoj kraj, dedek že počivlejo v Gredi na starom Bükovskon cinturi. Nigdar pa ne pozabin njüvij lejpij pripovestij od cunprnije, da smou deca celou trepetali in se od straha držali za roke.

Ednouk smo sideli pri peči, dedek pa so začnoli svojo nouvo pripovest: »S pokojnim Šemenovim starin sva vozila drva s Hercegovoga. Sakši den sva že v zourji vpregla kobile in se odpelala. S toga kraja nas je bilou več kočišof, ka smo od tan vozili drva.

Tisti četrtek pa sva s Šemenovim zaspala in da sva se pelala prouti mousti na Ledavi, su drüjgi ži pelali drva zlouga. Tou je Šemenovoga svadilo, obrnili su se k meni in mi po tüo šepnuli na vüho:

»Tüo boj in nikaj ne guči!«

Büo san mlajši od njij, pa san jij rad poslušao. Kak so mi tou povedali, su si po tüo nekaj pogučali in na tou trijkrat fejest počili z bičon. Kočiši šteri so drva že zlouga pelali, su se prestrašili, konji pa, kak da bi odrezao, su enjali in su nej šteli dele pelati. Müva pa sva se pelala mijmo, naklala drva in da sva prišla nazaj na svoje mesto, sou drüjgi bilij šče izdatan. Te su stari pa trijkrat počili z bičon in vse se je genolo.

Ja, ja, stari Šemenov su bilij cunprnjak in što se jim je zamero, su njemi sigdar kaj zacunprali.

Ne ven ravno dobro šteri leto je bilou, znan pa ka smo meli fajne krave. Sakši den je bilou mlejka kelko je što šteo in nigdar je nej sfaljlo. Samo enouk pa mamca pravijo: ka krave več nemajo mlejka. Pa smo njin dobro polagali, nej so vozile, mlejka pa nej in nej. Tou se je vleklo nekaj dni. Edno zajtro pa san nikak malo prle stano, se oblejkeo in šou v štalou, ka bi polagao. Kak san stoupo v štalou, san zagledno pod kravof na malem stoučeki kürou, kak je dojijla kravo. Pri dveraj je bijla sekirica friško san jo prijaio in vrgeo proti küri. Eli nikak san nej dobro trofo. Odsekako san joj samo eden špar-

klin in küra je naednouk preminula. Drüjgi den su edno souzdo pelali k doktoru, ka si je lekaj na rouki odrezala prst. Jes san pa znao ka san tisti prst odsekao včeraj zajtra, da se je spremijnula v kürou in odila krast mlejko. Od tistoga dneva dele so krave pa mele mlejko, jes san pa vörvao, ka živejo cunprnice.«

Bilij smo tüo, čüo se je samo mamčin kolovrat.

Uganke

Nepovabljen pridem sam,
siliti se pa ne dam;
kdor me videti želi,
leže naj in zamiži.

(Spanec)

Visoko na strehi čepi
možiček in kadi.

(Dimnik)

Izpod hriba pribrzy,
teče skače, v svet hiti
in med potjo žlobudra,
sebe tebi piti da.

(Študentec)

Juan Javiera

Cvetje v jeseni

Božjo besedo nam je tisti dan na Gori oznanjeval gospod Jakob, kaplan v Poljanah. Ko je stopil na prižnico, sem mislil, da ga ne bo nosila. Ker je bil dolg, sem se bal, da mora z glavo vzdigniti strešico nad seboj. Ali vse se je uredilo. Gospod Jakob je pričel množici govoriti preprosto, naravno in lahko umljivo. Politika se takrat še ni mešala v cerkvene govore, zato je gospod kaplan o nji molčal. Razložil je kmetu, kako gospodarstvo zahteva, da se mu njivica boljšaj od leta do leta, njegov večni blagor pa zopet zahteva, da se mu boljšaj duša od dne do dne. To misel je gospod Jakob tako čedno razpredel, da se je vse lepo ujemalo. Ko pa je pri koncu poudarjal, da se nam duša silno poboljša, če izženemo iz nje sovraštvo, in da si človek prisluži najlepši venec pri Bogu, če odpusti sovražniku, ki mu je delal krivico, je stal Šimen Skalar zbrani srenji pred duhom, in src se je polastilo globoko ginjenje. Doli pri vratih je na ženski strani nekaj viknilo, ta vik se je takoj ponovil pred oltarjem in potlej v sredi: v hipu je bilo ženstvo v joku! Dobro si oznanjeval božjo besedo, gospod Jakob!

Po opravlilu sem čakal, da se je cerkviica izpraznila. Ko sem stopil na sonce, so v stolpu še vedno nabijali, da je odmevalo od Blegoša in Mladega vrha. Pri Veharju se je že sekalo in pri štantih je bilo že precej razprodaje.

Cerkovnik je imel ta dan nekako »divjo gostilno«, kjer si dobil juhe in kruha. Kdor ni imel sredstev, da bi šel k Posevčniku, ki je imel na Malenskem vrhu boljše in dražje gostilno, je ostal pri cerkovniku.

Na stopnicah pri mežnarju sta sedela Šimen in Luca. Med njima je stala široka in globoka posoda z juho, to se pravi, s kropom, po katerem so plavali redki cinki masti. V to posodo je drobila Luca bel kruh. Te posode bi pri sedanjem slabotnem rodu štiri glave ne premagale, onadva pa sta jo hitro izpraznila!

Luca me je zagledala in opazil sem takoj, da je v hudi zadregi, ker sta mi bila dolžnika, a sta vendar tako »razkošno« živela. Nekaj se je opravičevala, a nisem

ji dal govoriti. Sreča današnjega dne je nji in Šimnu sijala raz obraz. Povem pa vam, kakor je bila grda, v tistem trenutku se mi je videla lepša od vas gosposkih žensk, in naj ste zavite v svilo in žamet!

Slovenska kmetica, še vedno te premalo spoštujemo! Podobna si muli, ki ogarana in odrgnjena vozari po andaluškem skalovju! Pridna si pri delu, vedno si v skrbeh, da bi se ne podrl kak vogel hiše, da bi mož preveč v pivnice ne znosil, da bi se otroci ne spridili. Malo imaš od življenja, uboga ti mučenica! A tvoja je vendar zasluga, da je tlačena in raztrgana slovenska domovina skupaj ostala. Te domovine prvi steber si ti, slovenska kmetica, ki spiš navadno na slami in pod raztrgano odejo ter ješ, kar možu in otroku ostane! —

V bližini sta čakali Meta in Liza.

»Ali boš nama kaj kupil?« je vprašala zadnja sladko.

»To se ve!»

Meta pa je nekako v strahu spregovorila:

»Stopimo v stran, tam prihajajo Posavčevi.«

In res so prihajali Posavčevi iz Martinovega sela. Štebale visoko čez kolena, kamizolice ob rami, na telovnikih pa debele gumbe, ki so se svetili kot srebro! Trije bratje so bili: dva dve kladi, tretji pa dolga dretna. Ta je bil Urbel, ki je nekaj za Meto gledal in lazil. Imenitni razsajavci po shodih in pivnicah, za tepež pa, kakor bodete kmalu videle, zanič.

Stopili smo pred njimi v stran. Najprej sem kupil vsaki ruto, da se v njo spravi, kar jima nakupim. Na tem mestu je prodajala Maruša iz Selške doline svoj »mali kruhek«. Ponujala je iz »malega kruhka« konje, peteline in velika srca. Največje tako srce je ležalo v sredi in z umetnim cvetjem je bilo čezinčez prepreženo, da se je vse treslo, če si vzel v roko ta ponosni izdelek Maruše iz Selške doline. Med cvetjem je tičal bel listek, kjer so bili zapisani Jenkovi verzi:

»Snoči je jokala,
dan's ni vesela,
to bo še stokala,
starca je vzela.«

Morda niso bili ravno Jenkovi verzi, ali nekaj takega podobnega je bilo.

Omenjeno srce sem kupil Meti, manjšega brez cvetja pa Lizi. Nakupil sem potem še drugih slaščic. Tu in tam smo se smejali nad napisi, ki niso bili ravno okusni in tudi ne priporočljivi. Bili smo pri najboljšem delu, kar zahrope za mano raztrgan glas:

»Lisica, lisjak sta pila tobak!«

To je tulil Urbel; drugi dve kladi pa sta še bolj skrhamo nadaljevali.

»Tobaka ni b'lo, sta pila vodo!«

Lisica! V meni je zaledenela kri. Zadnja kaplja krvi je izginila tudi Meti s cvetočega obraza in ustni sta ji bili beli kot vosek. Culica z mojim velikim srcem ji je zdrknila iz rok ter padla na zemljo.

Urbel je še enkrat zakrutil:

»Lisica, lisjak sta pila tobak!«

V meni se je zbudila zver, ki tiči v vsakem človeku. Pri olikancu tiči sicer v temni ječi, ali gorje, če jo prebije! Meni jo je tisti dan prebila. Obrnem se ter vprašam srepo, komu velja to.

»Komu?« se zasmije Urbel. »Tebi in lisici, ki lazi s teboj! Pa tudi krivce boš dal sem!«

Že je stezal koščeno roko po mojem klobuku. Meni se je ulegla rdeča megla pred oči. Z vso veliko svojo močjo — tačas sem bil prvi ljubljanski telovadec — sem ga usekal po režecem se obrazu, da je v hipu izgubil ravnotežje ter z dolgim svojim telesom treščil Maruši iz Selške doline v bogato zalogo »malega kruhka«.

Nato sem bil bliskoma pri bratih, ju železno pograbil za tilnik, z glavama nekoliko pozvonil, da je tlesnilo in da sem kar videl, kako so se delale bule. Pri tem sta jima kastorca daleč proč odletela. Nato sem še vsakega posebej očevljal, da ju je zaneslo po bregu, kjer sta lovila svoje kamižolice in lovila z roko tudi po travi, da bi se ujela, kar se jima je končno posrečilo. Potem pa sta se spustila v beg.

Tudi Urbel se je medtem izvil iz desák in količev, popadel klobuček in kamižolico ter jo med krohotom množice popihal nizdol, kakor da bi ga sapa nosila.

Bili so kričači, ali korajžjo so imeli samo v hitrih nogah!

Zgodilo se je torej! Doctor utriusque iuris* — strokovnjak zasebne in cerkvene pravice se je stepel pri cerkveni slavnosti ter nastopil tako junaško, da mu nasprot-

niki še krivcev vzeti niso mogli! Večje slave v pogorju doživeti ne moreš! Ko pa sem prišel k zavesti, me je kar mraz preletaval in sram me je bilo, da si nikomur nisem upal pogledati v obraz. Končno sem pa le dvignil pogled proti njej, ki je bila pravzaprav povod vsemu pretepu. Iz njenih oči mi je žarelo nasproti največje občudovanje in vsa srečna je vzdihnila:

»Grozno zal se mi zdiš!«

Žel sem torej največje priznanje, ker je v pogorju »grozno« ali »strašno« vrhunec, ki se sploh doseči da.

Prigugal se je tudi Danijel. Z junaškim pogumom je pograbil kastorec na tleh ter ga zalučaj za onimi, ki so bežali.

»Da boste kaj na glavi imeli,« je vpil, »kadar vas postavijo za strašilo v turščico!« Tudi Jakopin se je oglasil:

»Hoj, prav, da bodo vedeli ljudi v miru puščati!«

Danijel pa se je obrnil še k meni, rekoč: »Dali smo jih!«

Ali vse to mi ni dalo novega poguma in še vedno hudo potrj sem hodil z Gore na Malenski vrh.

Med potjo me je vprašala Meta sramežljivo:

»Kaj če biti, kar je napisano na srcu?«

Čmerno sem odgovoril:

»Kaj če biti? Če mlada starega vzame, joka potem. Drugega biti ne more.« In dodal sem: »Če mene vzameš, pa boš tudi jokala!«

V stran je obrnila obraz in ničesar ni več govorila.

Pri Posevčniku se nam je pridružil gospod Jakob. Niti z besedico ni omenjal pretepa, pač pa sva se živo spominjala časov, ko sva skupaj tičala na klopeh ljubljanske gimnazije. Bil je močan in na svojo moč ošaben. Ta ošabnost ga ni minila, ko je že mašo bral in kaplanil v Poljanah. K Sovri na Videmski brod sva hodila ter zbirala ploščaste kamniče. Potem pa sva se postavila na cesto pred Vidmom in tekmovala, kdo dalje vrže. In ploščati kamnički so žvižgali čez visoko cerkveno streho. Vsak sva si pripisovala zmago; prepir pa je rešil gospod Jernej, ki je prisopihal izpod poljanskega stolpa ter si enkrat za vselej prepovedal, da bi s svojimi kamenčki razbijala opeko na župnišču ali pa še celo šipe pri škofovi sobi.

Gospod Jakob ni hotel delati nikomur zgage. Ker je vedel, da bodo plesali, je takoj, ko je bil obral nekaj suhega mesa, odšel.

* Doktor obojega prava, cerkvenega in rimskega.

»Ko sem po lestvi splezal do zemlje...«

Plesali so na Posevčnikovem skednju. Takoj po odhodu gospoda kaplana je začelo škripati s tega poda. Koželjevec iz Murav se je poskušal na klarinetu, Klepač iz Četene ravni pa je obdelaval harmoniko. K tej ne posebno prijetni godbi so vlačila dekleta svoje fante. V pogorju je namreč stara navada, da plesice silijo k plesu in da se dajo plesalci prositi. Tako sem opazil, da se Danijel ni hotel prej zasukati, dokler mu Liza ni dala za bokal vina.

Jaz sem ostal zvest svoji mestni šegi:

»Meta, ali greva?«

Obrnila se je proti Barbi: »Mati?«

»No, pa le!« je ta odgovorila.

Plesal sem ž njo. Pričetkom se ni hotela k meni nasloniti, ali kmalu se je vdala in slonela mi je na prsih, da sem kar čutil, kako ji je utripalo srce. Čudno je, kako ve to ženstvo v pogorju plesati! Kdaj se ple-

sanja nauči, kje se ga nauči, kdo ve. Pleše ti pa, kot da je ustvarjena za ples.

Ko sva doplesala, sem peljal Meto po stari šegi k mizi ter ji natočil vina v kupo. Le malo je namočila ustne, po vsem obrazu pa ji je gorelo. Tudi mati Barba je bila srečna in z velikim dopadajenjem je objemala hčerko. Boštjan — trezni mož, previdni mož — pa je bil videti manj zadovoljen; rekel pa ni nič.

Z Meto sva še enkrat nastopila. V gosli sem vrgel tako visok znesek, da se je samo ob sebi umelo, da velja naročeni ples izključno le nama. Na poti k skednju mi je razodela željo:

»Nekaj bi rada. Če plešeš, malo z nogo ob tla udari! Tako je lepo!«

Ko sva plesala, je stalo ob strani vse polno gledalcev. Vsi so se v duhu udeležo-

vali plesa. Danijel je kričal: »Suči jol!« Jakopin pa: »Dobre volje, Janez!«

Meti so rože cvetele po obrazu in po vratu, posebno kadar sem med plesom udaril z ного ob tla, da se je vse zatreslo.

Po tem plesu je Boštjan plačal in odšli smo. Na poti proti Jelovemu brdu je Meta spregovorila:

»Strašno je bilo lepo!«

Boštjan pa je dostavil:

»Posavčevega pa zdaj že ne bo več k nam.« Iz teh besed je odmevala tiha resignacija, tiha odpoved nadam, katere je trezni in razsodni mož morda gojil v svojem srcu.

Pri materi pa ni dobil podpore. Barba je namreč vzkliknila: »Za tako surovino ne maram pri hiši!« Njeno oko je z globoko ljubeznijo sledilo hčerki, ki je korakala ob moji strani ter zopet in zopet hitela: »Hudo je bilo lepo!«

Dan pozneje sem šel nekaj iskat v gorenjo hišo. Hodeč mimo čumnate, kjer je imela Meta svoje reči, vidim, da je bila odprta njena skrinja. V predalu za obleko je bila razgrnila nad to kos belega papirja, in na tem papirju je ležalo moje »srce« z Gore; listek z napisom pa je bila Meta prav skrbno odstranila.

O moji starosti potemtakem Presečnikovo dekle ni bilo prepričano.

VI

Otava je bila pod streho. Pričela se je mlatva. Od jutra do večera je pikapokalo s Presečnikovega skednja. Nasad za nasadom smo omlatili, omlačene snope pa z otopalniki obdelovali, da se je kadilo plev in prahu. Šest nas je mlatilo; ker Danijel pri šestih ni vedno »v viži« ostajal, se je Liza prepirala. Pšenica je bila bogata in debelega zrna. Velnik je pel in v velikih vrečah smo odnašali žito v gorenjo hišo, v kateri so se polnili predali gospodarju in družini v veselje.

Na soboto precèj pozno popoldne je zapel zvonček pod vasjo. Kot bi trenil, so potihnilci cepci po skednjih, je ponehalo kričanje otrok in vsa vas se je zavila v skrivnostno tišino. Obhajilo gre! Iz vsake veže so sulci prebivalci; sredi vasi pa je obstal gospod Jakob, v zlatopretkani bursi dvignil Boga ter blagoslovil klečečo množico. Bog sam je prišel v pozabljeno gorsko vas, k revnemu, raztrganemu ležišču je prišel, da bolnika ozdravi ali pa mu poda svojo desnico, da ga popelje čez temni prag smrti

do sončnih večnih višin! V veličastnejši obliki se ti pač ne more odkriti demokratična misel v največji popolnosti!

Obhajali so Luco. Oslabela je bila in smrt je hodila okrog kože. Pa ji je vendar zaenkrat še prizanesla, da je okrevala in da ji ni bilo treba umreti. Od Fortunovih so mi sporočili, da je pustil gospod Jakob zame pismo in da ni mogel čakati, ker se mu je zaradi sobote domov mudilo.

Šel sem iskat tega pisma.

Skoraj v vsaki vasici v pogorju naletiš na gospodarja, ki se rad baha bodisi s premoženjem, bodisi s kako drugo stvarjo. Na Jelovem brdu je bil tak bahač posestnik in oštir Fortuna, ki si je z vinsko kupčijo nekaj denarja pridobil. Kar sem poznal to hišo, se je bahala: oče je ob vsaki priložnosti metal svoje bogastvo na mizo, otroci so ga pridno posnemali. Vlekli so nekoliko na gosposko stran, posebno hči. Ta je bila dve leti pri nunah v Loki in je od tam prinesla nazaj novo ime. Prej je bila Katra, po loški šoli pa Katinka.

V gostilni pri Fortunovih sem dobil pismo, ki so mi ga pisali iz Ljubljane ter me opozarjali, da bi pisarna ne mogla dolgo več prenašati moje odsotnosti. Pri vstopu je Katinka prav sladko zagostolela: »Kako, da k nam nič ne prihajate, gospod doktor? Kaj smo se vam pa zamerili?« Vikala me je, zatorej sem bil prisiljen, da sem jo tudi vikal, kar se mi je zdelo silno zoprno.

Dekle je bilo še dosti dobre podobe, ali tičala je v nekaki gosposki kočemajki, ki se ji je kar videlo, da je bila za cenen denar kupljena pri Kajbetu v Loki. Tudi govorila je nekako po knjigi, prav po »Danici«, na katero so bili Fortunovi naročeni.

Ponovila je: »Kaj smo se vam zamerili? Gospod sodnik ostaja vselej pri nas, kadar prihaja na pravde sem gor. Kaj tisto! Dati imamo vsakemu kaj, kdor pride k nam, in naj je še tak gospod!«

Da jo potolažim: »Prinesite mi polič vina, gospodična Katinka! To vem, da točite dobro pijačo.«

»Gospodična« se je urno zasukala ter odhitela s poličem po vino. Ko je postavila polno steklenico predme na mizo, je prisedla ter vprašala zadovoljno:

»A ni fletno pri nas?«

»Fletno!« ji odgovorim.

»Če naj se govori resnica, je daleč naokrog ni take gostilne. Sam sodnik to pravi, in ta pride daleč po svetu. To vam rečem, kjer so pravi ljudje, gre vse prav!«

(Nadaljevanje prihodnjič)

UPRAVA POROČA

Ko smo za to številko sestavljali seznam nakazanih naročnin, smo se ozirali samo na pisma naših rojakov, kateri so nam medtem v pismu poslali ali pa nakazali naročnino. Nismo pa pri tem upoštevali tistih naročnikov, ki se mude v rojstni domovini na obisku in so nam naročnino nakazali oziroma poravnali osebno. Ti so dobili za vplačani znesek potrđila in se jim zahvaljujemo za naročnino. Rojakom, katerih imena objavljamo, pa naj bo to kot potrđilo o prejeti naročnini. Knabs Max iz Traunik, Mich. naj ne zameri, ker nam je njegovo ime pri zadnji objavi izostalo, zato pa zdaj na tem mestu potrđujemo prejem devet dolarjev kot naročnino zanj in za Joseph Knabsa. Hvala lepa. Prav radi bi mu ustregli in vso pošto pošiljali v enem paketu za rojake v Trauniku. Saj tako bi naročniki res »Rodno grudo« prejeli bolj redno. Rojaka Knabsa prosimo, da nam sporoči, na kateri naslov naj v Traunik pošiljamo list.

Rojaku Philipu Progarju se lepo zahvaljujemo za trud pri zbiranju novih naročnikov na »Rodno grudo« in Slovenski izseljenski koledar. Strinjamo se s tem, da naročniki izroče naročnino kar njemu, pa da nam jih on pošlje skupno. Tako bodo stroški manjši. Enako se za trud zahvalimo tudi rojaku Kayton Erznožniku. Tudi on nam je veliko pomagal pri zbiranju novih naročnikov in upamo, da nam bo še tudi v bodoče.

Lanskega letnika »Rodne grude« nam je ostalo trdo vezanih le še nekaj izvodov.

Nope naročnike naprošamo, da nam sporoče, s katero številko naj začnemo pošiljati »Rodno grudo«, to pa zaradi tega, ker nam bo kmalu zmanjkalo prvih števil.

Vsem našim naročnikom in prijateljem smo pred kratkim poslali modre dopisnice, s katerimi smo jim hoteli olajšati naročilo za »Rodno grudo« 1957 in Slovenski izseljenski koledar 1957. Kdor želi postati naročnik naših publikacij, naj nam izpolnjen odrezek vrne. Tisti pa, ki so naročila za koledar že pred tem poslali, so že v evidenci in jim tega ni potrebno vračati.

Sporočamo, da bomo koledar letnika 1957 poslali samo onim, ki ga bodo naročili pri nas.

Mnogi rojaki nas v pismih vprašujejo, do kdaj imajo poravnano naročnino. Sporočamo jim, da bomo pri zadnji številki letošnjega letnika nad naslovom označili datum, do kdaj je naročnina poravnana.

Naknadno sporočamo, da nam je rojak Frank Alesh iz Fontane, Calif., USA poslal naročnino za »Rodno grudo« za naslednje rojake:

Frank Alesh, Fontana, Calif.; Valentin Fortuna, Fontana, California; Josephine Blasič, Fontana, Calif.; Antonia Erdeck, Chicago 6, Illinois; Rose Sajavec, Chicago 14, Illinois; Anton Vidmar, Fontana, Calif.; Franc Benedikt, Martinj vrh, Slovenija; Math Cukale, Los Angeles, Calif.; Charles Jurkovešek, Fontana, Calif.; Anton Resnar, Fontana, Calif. in Joe Sušteršič, Fontana, Calif.

Naročnino za slovenski izseljenski koledar letnika 1956 pa je poravnal za tele rojake:

Josephine Blasič, Fontana, Calif.; Valentin Fortuna, Fontana, Calif.; Tone Resnar, Fontana, Calif.; Charles Jurkovešek, Fontana, Calif.; Mary Vidergar, Fontana, Calif.; Rose Sajavec, Chicago 14, Illinois; Joseph Lapp, Fontana, Calif. in Math Cukale, Los Angeles 47, Calif.

Prizadevnemu rojaku, ki se neprestano vneto trudi za širjenje naših publikacij, se uredništvu »Rodne grude« in Izseljenskega koledarja topla zahvaljujeta. Posnemajte ga!

Novi naročniki

(do 10. junija)

Anton Lavrič, Ont., Canada; Marie Ravnikar, Lorain, Ohio, USA; Slavko Žizek, P. O. Sufield Alta, Canada; Stefka Chocensky, Opava, CSR; John Knific, Cleveland 19, Ohio, USA; Vrban Mrak, Rock Springs, Wyo., USA; Ciril Stanonik, New Waterford, Ohio, USA; Anton Homec, Detroit, Mich., USA; Anna Travnik, Detroit 3, Mich., USA; Jernej Skorjanc, Detroit 12, Mich., USA; Martin Menton, Detroit, Mich., USA; Mary Izanc, Paris 1, Illinois, USA; Elizabeth Cukjati, Milwaukee, Wisc., USA; Mary Kržišnik, Pittsburgh, Pa., USA; Gustl Kozina, Waukegan, Illinois, USA; Jožef Bostič, Francija; Anton Krajnc, Kirkland Lake, Ont., Canada; Blaž Snyder, Red Lodge, Mont., USA; John Kosorok, Red Lodge, Mont., USA; Frank Gasser, Washoe,

Mont., USA; Diana S. Palenik, Pittsburgh 32, Pa., USA; Lovrenc Bajc, Fairport Harbor, Ohio, USA; Ivan Ambrožič, Gorenja vas, Škofja Loka, FLRJ; Joe Kamposh, Red Lodge, Mont., USA; Mary Paynich, Red Lodge, Mont., USA; Franc Mali, Warszawa, Polska; Jean Senegačnik, Tucquegnieux, Francija; Joe Strajner, Wellsbury, W. V., USA; Frances Gotses, Los Angeles, Calif.; Angela Orel, Trieste, Italia; F. Zobec, Timmins, Ont., Canada; Joe Glad, Timmins, Ont., Canada; Joe Kucher, Waukegan, Illinois; Pavla Petek, Brooklyn 27, N. Y.; Roza Kovač, Long Island, N. Y.; Anton Žmavec, Sheboygan, Wisc.; George Nagode, Cleveland 10, Ohio; Mary J. Cooks, Renton, Wash.; Mary Polšak, Imperial, Pa.; Frank Petek, La Salle, Illinois; Carolin Hrovat, La Salle, Illinois; Alois Mišič, Joliet, Illinois; Anny Kocjan, Detroit, Mich.; Martina Diatkova, CSR; Frances Klopčič, Red Lodge, Mont.; John A. Fackult, Cleveland, Ohio; Marica Brejc, Kamnik, Jugoslavija; W. Kravos, Cleveland, Ohio; Frank Spišič, Pittsburgh, Pa.; Jinnij Boštjančič, Verona, Pa.; Anton Vitagoj, West Newton, Pa.; Francis Dolinar, Braughton, Pa.; Frank Mikec, Strabane, Pa.; Andi Posega, Strabane, Pa.; Irma Zupan, Zagorje ob Savi, Jugoslavija; Joe Sepec, Kirkland Lake, Ont., Canada; Jože Lazar, Kitimat B. C., Canada; Ivan Malnič, Slov. Primorje, Jugoslavija; Antonia Ezzo, Girard, Ohio; Ludvik Erdelji, Puconci, Jugoslavija; Frank Oblak, Dillonwale, Ohio; Lenart Alper, West Allis, Wisc.; Joe Vesel, Los Angeles, Calif.; Frank Petrich, Los Angeles, Calif.; Jože Majdič, Kettleby, Ont., Canada; Josephine Livek, Oglesby, Illinois; M. Bizyak, Cleveland, Ohio; Frank Krultz, Peru, Illinois.

Darovali so

Matici: Josie Zakrajšek, 25 dolarjev; Jennie Troha, Barberton, Ohio, 5 dol.; Alojzija Baznik, Strongsville, ob prihodu v domovino po naročilu svojega brata Zupančiča, ki je bil lani na obisku v domovini, 20 dol.; Jakob Šumrada, 5 dol.; John Lucich, 5 dol.

Tiskovnemu skladu »Rodne grude«: Vera Križnič, Rue Chev de la Barre 14, Serraing, Belgique, 200 belg. frankov.

Prisrčna hvala!

Naročnino so nam poslali

(do 10. junija 1956)

John *Trlep*, Cleveland 19, Ohio, USA; Josephina *Ranzinger*, Mc. Keesport, Pa., USA; Josephine *Brezovec*, Fontana, Calif., USA; Anton *Remenih*, Peru, Illinois, USA; Kayton *Erznožnik*, Red Lodge, Mont., USA; Mary *Kržišnik*, Rock Springs, Wyo., USA; Frances *Križak*, Seattle, Wash., USA; John *Knific*, Cleveland 19, Ohio, USA; Alois *Grčar*, Francija; L. A. *Margon*, New Canaan, Conn., USA; Angela *Bostič*, Francija; Gustl *Kozina*, Waukegan, Ill., USA; John *Kosmač*, Toronto, Ont., Canada; J. *Volk*, Chicago 14, Illinois, USA; Jože *Dobnik*, Dolga gora, Ponikve, FLRJ; Frank *Turk*, Timmins, Ont., Canada; Frances *Krvina*, Girard, Ohio, USA; Joseph *Setinšek*, Boswel, Pa., USA; Ivan *Babnik*, Cleveland 3, Ohio, USA; Frances *Lovšin*, Detroit, Mich., USA; Elizabeth *Cukjati*, Milwaukee, Wisc., USA; Mary

Ižanc, Paris 1, Illinois, USA; Anton *Shular*, Arma Kansas, USA; Angela *Rossmann*, Sheboygan, Wisc., USA; John *Fabec*, Verona, Pa., USA; Mary *Jurca*, Detroit, Mich.; John *Virant*, Imperial, Pa.; Cecilia *Blashun*, Los Angeles, Calif.; Jos. F. *Durn*, Cleveland, Ohio; Anton *Zmavc*, Sheboygan, Wisc.; Kayton *Erznožnik*, Red Lodge, Mont.; Mimi *Omahen*, Downers Grove, Illinois; Mary *Kolar*, Hibbing, Minn.; Jakob *Semich*, Eveleth, Minn.; Mary *Konestabo*, Euclid, Ohio; Louis *Grzelj*, Painesville, Ohio; Magdalena *Luzar*, Cleveland, Ohio; Ludvig *Avsec*, Cleveland, Ohio; Anton *Jansa*, Cleveland, Ohio; Frances *Jelerčič*, Willard, Wisc.; Anton *Bokal*, Cleveland, Ohio; »*Prosveta*«, Milan *Medvešek*, Chicago, Illinois; Mary *Ivanuch*, Chardon, Ohio; John *Branisel*, Kirkland Lake, Ont., Canada; Philip *Progar*,

Pittsburgh, Pa.; Angela *Bučar*, La Salle, Illinois; Joe *Gorni*, Timmins, Ont., Canada; Paulina *Starc*, Cleveland, Ohio; Mary *Suštaršič*, Barberton, Ohio; John in Mary *Yapel*, Euclid, Ohio; Margaret *Blatnik*, Chisholm, Minn.; Mary *Iskra*, za Joseph *Klopčič* in Anton *Matko*, Louis *Prijatelj*, Ely, Minn.; Mary *Polšak*, Imperial, Pa.; Stanley *Rogers*, Monrovia, Calif.; Joseph in Josephine *Cvelbar*, Sharon, Pa.; Mary *Dernach*, Kent, Wash.; Antonia *Terbovec*, San Mateo, Calif.; Stanko *Majdič*, Lachine, P. Q., Canada; Amalia *Chelik*, Rock Springs, Wyo.; Vida *Košnik*, Cleveland, Ohio; Mary *Matjazich*, Los Angeles, Calif.; Ivan *Krajnc*, Geelong, Vic., Australia; John *Namre*, Malartic, Quebec, Canada; Mirko *Venek*, Velenje, Jugoslavija; Vida *Kumše* za Marie *Ravnikar*, Lorain, Ohio; Frank *Cvetan*, Tire Hill, Pa.

**Metallurško
kemična industrija**

CINKARNA CELJE

Telefoni: 20-41, 20-42, 20-81, 20-82
Brzozjavni naslov: Cinkarna Celje
Železniška postaja: Celje
Industrijski tiri Cinkarne

NAŠI PROIZVODI:

Surovi cink — min. 97,80 % Zn
Cinkov prah — 97,0 % Zn total
Rafinirani cink — min. 98,70 % Zn
Fini cink — min. 99,75 % Zn
Redestilirani cink — min. 99,85 % Zn
Cinkova pločevina raznih dimenzij
in formatov
Cinkovi protektorji za kotle
Cinkove pralnice valovite
Avtotipske plošče
Offset plošče
Zveplena kislina 60° Bé
Cinkovo belilo — zlati pečat
beli pečat
zeleni pečat
rdeči pečat

Kromov galun
Natrijev hidrosulfit
Natrijev sulfid — surovi
Natrijev sulfid — čisti
Cinksulfat
Natrijev silikofluorid
Barijev sulfid
Zelena galica
Litopon
Ultramarin
Svinčeni minij 30 %
Svinčeni minij 32 %
Svinčena glajenka čista
Superfosfat
Modra galica
Metalit

V valjarni uslužnostno valjamo tudi svinec,
kositer in srebro

Sin je pisal iz tujine, da pride na obisk...

OB OBISKU V DOMOVINI PRIDITE TUDI V

ZDRAVILIŠČE

Najmočnejše naravne ogljikovoksle (CO₂) kopeli — na drugem mestu v Evropi (Nauheim) — že nad 70 let s priznanimi uspehi zdravi bolezni: srca, ledvic, ledvičnih in žolčnih kamnov, živčevja, motnje urogenitalnega traka, sklerozo in slabokrvnost. Moderna elektroterapija, pitna kura, dietna kuhinja in zdravljenje so pod zdravniškim nadzorstvom. Razpolaga s 433 ležišči, kavarno, barom, kinom. Igrišče za tenis, ping-pong, balinanje. Koncertna in plesna glasba, sončni in senčni parki, prekrasne izletne točke v Slovenske gorice — v domovje žlahtnega »Ljutomerčana«. Zdravniki imajo 50% popusta na sobo, kopeli brezplačno. — Sezona od 1. maja do 31. oktobra.

Zdravilne uspehe pa nedvomno in idealno dopolnjuje svetovno znana

RADIENSKA

s tremi srci, ki zdravi, krepi in osvežuje vsakogar na domu, v tu- in inozemstvu, zato jo zahtevajte vselej in povsod.

INFORMACIJE DAJE DIREKCIJA SLATINA RADENCI
telefon 1 in 8

Rojaki v tujini!

Ko pridete na obisk v svojo staro domovino, se oglasite v najbližji poslovalnici turističnega podjetja

Tudi letos smo vam pripravili posebna krožna potovanja

„Po naši lepi svobodni domovini“

na katerih boste spoznali lepote stare domovine, njeno življenje in izgradnjo

ZAHTEVAJTE NAŠE PISMENE PROGRAME

PUTNIK SLOVENIJA

direkcija Ljubljana, Titova 4

Vsa pojasnila dobite tudi pri

SLOVENSKI IZSELJENSKI MATICI
Ljubljana, Cankarjeva 5